

TEVÉKENY MEGBÁNÁS – A MEDIÁCIÓ SZEREPE A
BÜNTETŐELJÁRÁSBAN, A JOGINTÉZMÉNY JÖVŐJE

TISLERICS RENÁTA

2014. NOVEMBER 2.

TARTALOMJEGYZÉK:

1. A mediáció története
 - Mi a mediáció?
 - Mikor van rá szükség?
 - Milyen fajtái vannak?
2. Kárjótétel napjainkban
 - A jótétel formái
 - A jótétel fajtái
3. Tettes-áldozat egyezség (TAE)
 - 3.1. A jótétel sajátos formája
 - 3.2. Tettes – áldozat egyezség fogalma
 - 3.3. A mediáció alkalmazási feltételei és alapelvei
 - 3.4. A közvetítő fontos szerepe
4. Mediáció lehetőségei vs. „lehetetlensége”
5. Polgári és büntető mediáció összehasonlítása
 - 5.1. Polgári jogi mediáció Ausztriában
 - 5.2. Büntető mediáció Ausztriában
 - 5.3. Svájci mediáció
 - 5.4. Polgári mediáció Angliában és Walesben
 - 5.5. Büntető mediáció Angliában és Walesben
 - 5.6. Polgári mediáció Luxemburgban
 - 5.7. Büntető mediáció Luxemburgban
6. Nemzetközi vonatkozások – Mediáció Angliában, Belgiumban
7. Mediációs eset Belgiumban
8. Tettes-áldozat egyezség lehetőségei Magyarországon
 - 8.1. A mediáció jogi és szervezeti kiépítése
 - 8.2. Az egyezség tartalma, a jótétel fajtái
9. Összefoglalás

Rezümé

Dolgozatom témája a mediáció, mely egy olyan konfliktuskezelő rendszer, amit harmadik személy – a mediátor – irányít a peres felek között. A mediációnak csak a neve új, maga a rendszer azonban már évezredek óta létezik. Ezen konfliktuskezelő rendszert akkor alkalmazzák, ha megszűnik vagy problémássá válik a kommunikáció az érintettek között. Ebben az esetben a közvetítő feladata, hogy tárgyilagos mederbe terelje a beszélgetést és ne engedje, hogy a felek érzelmei befolyásolják a tárgyalás eredményességét.

A konfliktuskezelésnek eltérő szerepe van a fiatal és felnőttkorúak esetében, ugyanis a fiatalokú elkövetők esetében az a cél, hogy vissza tudjanak illeszkedni a társadalomba, reintegrálódjanak és ezáltal nem válnak büntetett előéletűvé. A felnőttkorú elkövetőkkel szemben – számos vélemény alapján – ugyanakkor már elvárás, hogy a törvényest a törvénytelenről el tudják különíteni és tudatában legyenek annak, mi számít bűncselekménynek és ezért az ő esetükben más elvárása van a társadalomnak az abba való visszailleszkedés kérdésében.

Dolgozatomban kitérek a mediáció nemzetközi vonatkozásaira is, mégpedig az osztrák, a svájci, az angol-walesi és a luxemburgi konfliktuskezelés polgári és büntetőjogi összehasonlítását mutatom be. Minden említett jogterületen, ahol használják a konfliktusrendezésnek ezen formáját, megfigyelhető ezen jogintézmény folyamatos fejlődésének-fejlesztésének igénye.

A dolgozatom későbbi fejezetében egy jogeset szemléltetésével mutatom be a konfliktuskezelés alkalmazását és kitérek a tettes – áldozat egyezség lehetőségeire Magyarországon.

Abstract

The topic of my thesis is mediation, which is a conflict management system among the litigant parties, supervised by a third person (the mediator). The mediation is only a new title, but the system itself has existed for thousands of years. This conflict management system is applied when communication is ceased or becomes problematic between concerned parties. In this case the role of the mediator is to stir toward in an objective line of discussion and not allow the parties to influence by their emotions of the trial outcome.

Conflict management has a different role in cases according to young and adult people. In the case of young violators the aim is to be able to fit back into society, reintegrate and thereby not become a recidivist. Against adult perpetrators – by numerous opinions – is expected to be able to separate lawful and unlawful and to be aware of what constitutes a crime. Therefore, in the cases of them the society has a different expectation of reintegration.

In my study I concern the international relations of mediation: the comparison of the Austrian, the Swiss, the Anglo-welsh and the Luxembourger conflict management systems. All of the fields of law mentioned above, where this form of conflict management is used, it can be seen the continuous development of this legal institution.

In a later chapter of my thesis I demonstrate the use of conflict management by exemplifying a legal case. I also advert the scopes of settlement between perpetrator and victim.

A tevékeny megbánás – a mediáció szerepe a büntetőeljárásban, a jogintézmény jövője

„s rendezni végre közös dolgainkat

ez a mi munkánk, és nem is kevés...”

József Attila

1. A mediáció története

A mediáció, a kárjótétel hosszú múltra tekint vissza. A honfoglaláskori magyarság törzsekre és nemzetségekre tagozódott, ahol még a szokásjogi normák érvényesültek. Az ősmagyar büntetőjogban a magánbosszú volt elfogadott, majd a királyság megalapításával lassan kezdett kifejlődni a közjogi jelleg, melynek lényege, hogy az áldozattal illetve annak családjával kártérítési megállapodást kössenek. Szent István¹ és Szent László² idejében számos olyan rendelet született, mely büntetőjogi rendelkezést is tartalmazott. Ilyen volt például a vérbosszú korlátozása. Szándékos emberölésnél fennállt az a lehetőség, hogy a gyilkos száztíz aranypénzt fizetett, melyből ötvenet az állam, ötvenet az áldozat rokonai kaptak meg, tízet pedig az ítéldbírák. A testcsonkító büntetéseknél is megvolt a megváltás lehetősége.³

A XIV. századtól tovább nőtt a kompenzáció szerepe, miszerint Nagy Lajos⁴ úgy rendelkezett, hogy ha a peres felek egyezkedni akarnak, akkor senki nem gátolhatja meg őket ebben. Zsigmond⁵ király az önbíráskodás visszaszorítására törekedett, mert felismerte annak káros hatásait, viszont nem zárkózott el teljes mértékben Nagy Lajos módszerétől sem. A

¹ I. István király – születési nevén Vajk az első magyar király (1000-1038.).

² I. László Árpád-házi magyar király (1077-1095.).

³ BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezés? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 38-40.

⁴ I. Lajos Magyarország és Lengyelország Anjou-házi királya volt. Uralkodása a középkori Magyar Királyság egyik fénykora: az ország belső békéje és dinasztikus kapcsolatai lehetővé tették a társadalom, a gazdaság és a kultúra fejlődését (1342-1382.).

⁵ Luxemburgi Zsigmond, magyar, német és cseh király, német-római császár, a késő középkor egyik legjelentősebb uralkodója volt (1387-1437.).

XIII-XIV. században vált ismertté a választott bíraskodás,⁶ amely annyit jelentett, hogy a felek választották ki a bírákat.⁷

A mediációnak csak a neve új, maga a jelenség ugyanis már évezredek óta létezik. A mediáció egy konfliktuskezelő rendszer, melyet a mediátor irányít a peres felek között. A döntés joga a konfliktusban álló feleket illeti, a mediátor csak a közvetítő szerepét tölti be.

Mikor van szükség a mediációra? Mediációt akkor alkalmaznak, amikor a felek között megszűnik, illetve problémássá válik a kommunikáció. Ebben az esetben a mediátor tereli tárgyilagos mederbe a beszélgetést, nem engedi, hogy a múlt hibáit, sérelmeit ismételjék a felek. A mediáció tehát nem más, mint problémamegoldásban jártas szakember vezetésével kialakított beszélgetés.

Miért van szükség a mediációra? Elsősorban azért van, mert nehezen lehet érvényt szerezni a bírósági ítéleteknek, ugyanis a felek sokszor nem tartják be az abban rögzítetteket, és próbálnak „kibújni” a felelősség alól. A mediáció során a résztvevők nem bízzák egy harmadik személyre a megoldást, hiszen akkor elveszítik az irányítást a dolgok menete felett. Az első lépés a közös érdek megtalálása az ellentétes nézőpontok között. Ugyanis a különbözőségek hamar a felszínre kerülnek, és ilyenkor a felek megragadnak egy adott szinten. A saját érveiket hajtogatják és így nem tudnak tovább lépni, ezért van szükség egy harmadik, semleges résztvevőre, aki külső szemlélőként látja a vitát és rávezeti a résztvevőket arra, hogy hogyan tudnak tovább lépni. Számos esetben lehet indokolt a mediációs eljárás, így ha:

- nincs jogerős bírói döntés
- van tétje a megállapodásnak
- minden résztvevő felelősséget érez a konfliktus kialakulásáért
- különböző megoldási módok jöhetnek szóba
- minden résztvevő beleegyezik az eljárásba
- a felek közt működik a minimális kommunikáció
- a felek maguk szeretnék döntést hozni⁸

⁶ Az ilyen bíró segítségével létrejött megállapodás is kötelező erővel bírt, s nem teljesítése súlyos joghátrányokat jelentett a felek számára.

⁷ BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 38-50.

Fontos megemlíteni, hogy a mediációs eljárás nem kötelező jellegű, azaz nem kötelező rajta részt venni és döntést hozni sem. Azonban, ha aláírják a felek a megállapodást, akkor ugyanolyan kötelező erővel bír, mint bármely más szerződés.

⁸ LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: MEDIÁCIÓ, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés (Múzsák Kiadó 1999.) 24-31.

2. Kárjótétel napjainkban

A kárjótétel megjelenése különböző eszmék szintézise, mivel az áldozatnak, a tettesnek és az államnak az érdekei is érvényre juthatnak a büntetőeljárásban. Arra tekintettel, hogy ezek az érdekek fedik egymást, ami magyarázatot ad a '70-es években megkezdődött kompenzációs gondolat megerősödésére. Az addig ismert két fő büntetési irányzat – megtorló⁹ és megelőző¹⁰ – mellett megjelent a kárjótétel is, mely a sértett bevonását jelenti a büntetőeljárásba. Ez az úgynevezett resztoratív szemlélet, mely az eljárás középpontjába a bűncselekmény által okozott probléma megoldását helyezi vagyis célja a felek közti konfliktus feloldása.¹¹ A resztoratív szemlélet gyors fejlődése az állam nagymértékű felelősségvállalása nélkül nem jöhetett volna létre. Hiszen Maihofer¹² szavaival élve: „*az állam alapvető, alkotmányosságából fakadó kötelessége a gyengék védelme...*”. Éppen ezen obligáció kardinális volta miatt különböző elméletek születtek az állam felelősségvállalásával kapcsolatban. Ilyen az objektív felelősségvállalás teóriája, miszerint az állampolgár fizeti az adót, korlátozza önmagát, cserébe az állam megóvja attól, hogy bűncselekmény áldozata legyen. Ha ez mégis bekövetkezik, akkor az állam megszegte a kötelezettségét. Az állami áldozatsegítés alapja az, hogy az emberek igénylik az állam különös gondoskodását, mivel az nem képes minden polgárát megóvni a bűncselekményektől, hiszen az magas szociális és pénzügyi költségekkel járna.

A kárjótétel egyszerűnek tűnő fogalom, ugyanakkor számos szinonimáját használjuk a sokfélesége miatt. Maga a kárjótétel a bűncselekmény következményeinek kiegyenlítése az elkövető önkéntes teljesítése révén. A jótételnek különböző formái vannak, elsősorban attól függően, hogy az igazságszolgáltatáson belül vagy kívül helyezkedik el az adott lehetőség. Nagy Ferenc a kárjótételt négy fő csoportba sorolta:

- a bűnelkövető által nyújtott jótétel
- az állami kártalanítással az áldozatvédő és segítő törvények alapján nyújtott kárjótétel
- az önkéntes, privát alapon nyugvó áldozatsegítés

⁹ Represszió, a bűncselekményre rosszal reagál.

¹⁰ Két fajtáját különböztetjük meg: a speciális prevenciót, mely célja, hogy a bűnöző ne essen vissza, és a generális prevenciót, melynek célja az elrettentés.

¹¹ SCHWEIGHARDT Zsanett: A helyreállító igazságszolgáltatás elemei a magyar igazságszolgáltatás rendszerében

¹² Német jogász és filozófus.

- a biztosítási alapon nyújtott jóvátétel¹³

A Bonni Igazságügyi Minisztérium¹⁴ három fő jóvátételi modellt különböztet meg:

- összekapcsolt modell
- átengedő modell
- szankciómodell

Az összekapcsolt modell, mely a polgári és büntetőjog egy eljárásban való érvényesítését jelenti. Ez a modell a svájci és német Büntetőeljárás Törvényben is megtalálható, azonban mégis a francia megoldás a legkimunkáltabb, melyben a sértett a polgári jogi kárjóvátételi igényét az action civile formájában érvényesítheti. A második típus az átengedő modell, mely a pénzbüntetésről a sértett javára történő lemondás lehetősége. Ez a modell akkor valósulhat meg, ha a jóvátételt például a beszedett pénzbüntetésből finanszírozzák. Példának okáért, az elítélt által fizetett pénzbüntetés felhasználható az áldozat javára. S az utolsó pedig a szankciómodell, vagyis, amikor a kárjóvátételt büntetésként szabályozzák. 1973-ban Angliában és Walesben vezették be mellékbüntetésként, de 1982-től már önálló büntetésként is kiszabható.¹⁵

A jóvátételnek számos fajtáját különböztetjük meg, s azok meghatározásánál világossá válik számunkra, hogy annyiféle jóvátétel létezik, ahány fajta kárt meg tudunk különböztetni. Természetesen ez nem ad alapot a pontos párosításra, hiszen különböző változatok fordulnak elő, hiszen a kár lehet anyagi vagy nem anyagi. Anyagi kár esetében értelemszerűen pénzbeli kielégítés történik. Azonban a nem anyagi kár viszont ennél bonyolultabb, nagyobb halmazt jelent, mivel ennek sok fajtája lehetséges.

A jóvátétel legegyszerűbb esete az eredeti állapot helyreállítása. Azonban ez nem mindig eshetőleges, ilyenkor azonos értékű pótlás jöhet számításba. Azokban az esetekben, ha egy harmadik személynek okoz kárt a bűncselekmény, illetve a sértett ismeretlen, a szimbolikus jóvátétel alkalmazható, ami például a közhasznú munka lehet. Öt jóvátételi fajtát különböztetünk meg a svájci, a német és az osztrák büntetőjogászok javaslata alapján.

- kártérítés a sértettnek

¹³ Nagy F.: i.m. 1993.

¹⁴ http://www.bmjv.de/DE/Home/home_node.html (2014.09.27.)

¹⁵ BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 77-97.

- kártérítés egy harmadik személy részére, különös tekintettel a biztosítóra vagy arra, aki a sértett igénye érvényesítését átvette
- más anyagi teljesítés
- ajándék a sértettnek vagy immateriális jóvátétel¹⁶
- munkateljesítés a köz részére

A szimbolikus jóvátétel legelterjedtebb fajtája a közösség számára végzett munka, mely önkéntes alapú és a bűncselekmény elkövetője fizetetlenül, meghatározott óraszámban végezhet. Nagy Ferenc¹⁷ szerint csak akkor alkalmazható a szimbolikus jóvátétel, hogyha a reális kárhelyreállítás valamilyen oknál fogva nem lehetséges. Számos vita alakult ki a jogirodalomban arról, hogy a jóvátétel magában foglalja-e a közhasznú munkát vagy sem. Azonban a két fogalom között a határok elmosódnak, és erre a legjobb példa Észak-Amerika, ahol a kárvátételt a szankciók közé sorolják. A jóvátétel és a közhasznú munka közti szoros kapcsolat tagadhatatlan, azonban azt a fontos különbséget is érdemes megemlíteni, miszerint az elkövető a közmunkával a köz érdekét képviseli, míg a reális kárhelyreállítással pedig a sértett anyagi kára térül meg. Walesben és Angliában 1979-ben önálló szankcióként vezették be,¹⁸ és 15 éven felüli elkövetőknél alkalmazható, abban az esetben, ha önkéntes, tehát az elkövető is beleegyezett a munka elvégzésébe. A community service order egészen 240 óráig terjedhet, és bármilyen, a közösség számára hasznos tevékenység ide sorolható, például fűnyírás a parkban vagy utcasöprés.¹⁹

A szankció ezen fajtája szerte Európában elterjedt és máig bevált büntetés. Franciaországban 1983 óta létezik azonban azon kikötés, miszerint csak olyan elkövetőknél alkalmazható, akik a megelőző öt éven belül nem követtek el semmilyen bűncselekményt. Hollandiában 1989 óta főbüntetésként, Ausztriában szintén '89 óta a fiatalkorúak jogában alkalmazható.²⁰

¹⁶ Legfontosabbnak immateriális jóvátétel a beszélgetés

¹⁷ Prof. Dr. Nagy Ferenc

¹⁸ Community Service Order

¹⁹ BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 77-97.

²⁰ BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 77-97.

3. Tettes-áldozat egyezség (TAE)

3.1. A jóvátétel sajátos formája

A tettes – áldozat egyezség a kárjótétel gondolatán alapul. Azonban a jóvátétel és mediáció között van egy fontos különbség. Az első esetében nem szükséges, hogy a tettes és áldozat között személyes kapcsolat jöjjön létre, ugyanis annak a célja a kár helyreállítása, a második esetben viszont a személyes kapcsolat, a megegyezés, a felek aktív részvétele az elengedhetetlen.

A mediációs programok elsőként a '70-es években jelentek meg Kanadában, majd az Egyesült Államokban. Ezeknek a programoknak az alapja elsősorban a vallás volt, célja a lelki megnyugvás és a megbékélés. Az Egyesült Államok bizonyos részein megjelentek az úgynevezett „Neighbourhood Justice”²¹ programok is, melyekbe kevésbé súlyos bűncselekmények tartoztak, mint például a könnyű testi sértés. Európában a mediáció tíz évvel később, a '80-as években kezdett elterjedni, először Angliában, majd Walesben, végül pedig más országokban is. Általában a büntető-igazságszolgáltatás újításai Amerikából jutottak át Nagy-Britanniába, majd onnan terjedtek tovább a kontinens többi országára. Ennek a legfőbb oka az volt, hogy az angolszász jogrendszer rugalmassága miatt nyitott volt az újításokra, ezért engedte azok „kipróbálását”. Elsősorban a fiatalkorúakat érintő jogszabályok terjedtek el a kontinensen, akiknél az elsődleges cél a speciális prevenció volt. Ha működőképesnek bizonyult a törvény ennél az elkövetői rétegnél, akkor az a felnőttek jogába is átkerült.²²

3.2. Tettes – áldozat egyezség fogalma

A tettes – áldozat egyezség fogalmánál különböző szinonimákat ismerhetünk meg, melyek nagyrészt átfedik egymást. Német megfogalmazás szerint:

²¹ Szomszédsági bíraskodás formájában bizonyos büntető és polgári ügyekben próbáltak az érintettek megfelelő megoldást találni.

²² BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 98-104.

*„A sértett és az elkövető megbékélésének objektív variánsa. Nem követeli meg szükségszerűen az érintettek belső akceptálását, igényli viszont aktív közreműködésüket.”*²³ Szinte tökéletes megfogalmazás, azonban nem jelöli meg az intézmény célját és eredményét.

Morvai Krisztina²⁴ véleményét kell kiemelni, aki szerint a mediáció nem más, mint:

*„...egy informális ülés létrehozása az elkövető és a sértett között a közvetítő segítségével, vagy másként: két személy közötti, a konfliktus megoldására irányuló közvetítés.”*²⁵ A probléma hasonló, mint a német megfogalmazással, ugyanakkor itt már megemlíti a mediátor szerepét, viszont nem szól a következményekről és a materiális kártérítési problémákról sem.

Az Európa Tanács²⁶ szerint minden olyan eset a mediáció körébe tartozik, amikor a sértett és a tettes önként vállalja, hogy egy közvetítő – mediátor – segítségével részt vesz a bűncselekmény eredményeképpen bekövetkezett káros hatás megoldásának kérdésében.

Az alábbi definíciókból megállapíthatjuk, hogy a tettes – áldozat egyezség a sértett és az elkövető közti – a mediátor segítségével -, létrejött olyan egyezség, amellyel önként vállalják, hogy a tettes az áldozatnak okozott kárt megtéríti, jóváteszi és ezáltal mentesül a társadalom általi felelősségre vonás alól. Tehát megállapíthatjuk, hogy a mediáció a jóvátételhez képest tartalmaz egy bizonyos „pluszt” is, hiszen a felek közti megbékélést, konfliktusmegoldást is magában foglalja.

Az európai büntető igazságszolgáltatásban gyakran szinonimaként használják a mediációt és a resztoratív²⁷ igazságszolgáltatást, azonban a két fogalom között jelentős különbségek vannak. A mediáció a konfliktusokat nem feltétlenül büntetőjogi vonatkozásban vizsgálja, míg a resztoratív igazságszolgáltatás elsődleges célja a büntetőügy lezárása. Tehát megállapítható, hogy az utóbbi meghatározás a jóvátételi igazságszolgáltatás egy fajtáját jelenti, a mediáció viszont a tettes – áldozat egyezségre fókuszál.

²³ <http://dejure.org/gesetze/StGB/46a.html> (2014. 09.24.)

²⁴ Magyar jogász, emberi jogi aktivista, politikus. A büntetőjog határterületeit kutatja, és 1988-ban jelent meg a Terror a családban c. könyve, mely az első jelentős műnek számított Magyarországon ebben a témában.

²⁵ BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 101.

²⁶ Az Európa Tanács egy regionális nemzetközi szervezet, amelynek székhelye Strasbourg. Jelenleg 47 tagja van, de nyitva áll bármely olyan európai állam előtt, amely elfogadja a jogállamiság intézményét és garantálja állampolgárai számára az alapvető szabadság és emberi jogokat.

²⁷ Kárhelyreállító.

A mediációnak két fajtáját különböztetjük meg. Az első és ismertebb, a direkt mediáció, amikor a felek személyesen találkoznak egymással és együtt oldják meg a problémáikat. A másik fajtája az indirekt mediáció, mely során a sértett és a tettes nem létesít személyes kapcsolatot egymással, hanem egy közvetítő segítségével járnak el.

O. Bussmann²⁸ a három fő csoportba sorolja a mediációs kísérleteket:²⁹

- közösségi mediációs programok
- szimbolikus mediáció
- jogi mediációs programok

Az első típus azzal foglalkozik, hogy a közösségi konfliktusokat elhatárolják a büntetőeljárástól. Példaként említve ide tartozik a szomszédok közti vita, illetve a családon belüli konfliktusok. A második csoport a szimbolikus mediáció, melyre a büntetőeljárás után, illetve a szabadságvesztés egy részének letöltése után kerülhet sor. Ebben az esetben a cél a visszatartó erő, a sértett kártérítése csupán másodlagossá válik. Az utolsó típus az, mely a felek önkéntes beleegyezésén alapul, s melynek célja a megbékélés. Középsúlyos bűncselekmények esetében alkalmazzák, míg a szimbolikus mediációra a súlyos bűncselekmények elkövetése után kerülhet sor.

Amerikában, Ausztráliában és néhány európai országban már megjelent és „pilot project”³⁰ formájában működik a „family group conferencing”³¹ nevű eljárás, melynél a sikeres megegyezést követően az ügy nem kerül az ügyészség elé, hanem már a kezdeti szakaszban lezárul. Ez a mediációnak egy fajtája, melyet elsősorban a fiatalokkal szemben alkalmaznak.³²

3.3. A mediáció alkalmazási feltételei és alapelvei

²⁸ Brémai Egyetem professzora.

²⁹ http://tamop248.hu/2/download/szakirodalom_adatbazis.pdf (2014. szeptember 7.)

³⁰ Kipróbálás szintjén.

³¹ Ez egy olyan eljárás, melynél jelen van a tettes, az áldozat, a család, a barátok illetve más fontos szereplők azért, hogy eldöntsék, hogy az adott problémát milyen módon oldják meg.

³² BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 98-105.

A tettes – áldozat egyezség különböző formákban valósulhat meg, alkalmazható fiatal és felnőttkorúak, testi sértés illetve vagyon elleni bűncselekmény esetén és néhol a visszaeső bűnözőktől sem zárják el ezt a lehetőséget. Összességében megállapítható, hogy bármely érintett személy valamint a hatóság is javaslatot tehet a kiegyezésre. A mediációt elsősorban a rendőrség, az ügyészség és a bíróság indítványozhatja, de fiatalok esetében a pártfogó felügyeletet ellátó szerv, illetve maga a pártfogó felügyelő is javaslatot tehet.

David Miers készített egy átfogó tanulmányt a TAE³³-vel kapcsolatosan. 22 országot vizsgált meg és azt állapította meg, hogy Európában két útja van a mediáció törvényi szabályozásának.

- speciális jogszabály által történő lehetővé tétel (pl. osztrák)
- általános jogi felhatalmazás (pl. Finnország, ahol büntetőtörvény teszi lehetővé)

A törvényes hatás mindkét esetben engedő, kötelező és kényszerítő lehet.

engedő	kötelező	kényszerítő
ügyész diszkrecionális ³⁴ joggal rendelkezik arról, hogy hagyományos úton tartja-e az ügyet vagy sem	Anglia, Wales ³⁵	javaslattevő köteles a TAE alkalmazását vizsgálni
		Új-Zéland ³⁶

Gyakorlatilag mind a 22 országban megvan a lehetőség arra, hogy a tettes – áldozat egyezség működőképes intézmény legyen, azonban ezek az országok is eltérő fejlettségűek. Ahol főként a fiatalokkal foglalkoznak, a fejlődés annak köszönhető, hogy a büntető – felelősségre vonási rendszer nem működik tökéletesen. Ellenben a felnőtt elkövetőkkel kapcsolatos TAE ott fejlődhet igazán, ahol a kárhelyreállítás egy másik alapgondolathoz például a fegyelmezéshez vagy neveléshez – kapcsolódik.

³³ Tettes – áldozat egyezség.

³⁴ Saját belátása szerinti.

³⁵ A fiatalok elkövetők a „Fiatal Elkövetők” csoportba kell sorolni, és kötelező jelleggel részt kell vennie egy speciális programban, melynek központi szerepe a kárhelyreállítás.

³⁶ Rendőrség vagy az ügyész hatáskörébe tartozik, hogy fiatalok elkövetők esetében mediációra utalja az ügyet, s ha ez sikertelennek bizonyul, akkor lép életbe a hagyományos eljárás.

A mediáció legfontosabb alapelvei nélkülözhetetlenek annak működéséhez illetve az egyezségkötéshez. Németországban három fő alapelvet határoztak meg:

- cél: jogi békekötés, a felek köti kiegyezés jóvátételi szándékon alapszik
- önkéntes alapú, szükséges az áldozat közreműködési szándéka
- szubszidiáriusság

Tehát a TAE alapvető és nélkülözhetetlen alapelvei a jóvátételi szándék, az önkéntesség, a beismert bűnösség és az egyezség tartalmának korlátozhatatlansága. Fontos megemlíteni, hogy a mediáció csak tiszta tényállás esetében alkalmazható, ahol bizonyított, hogy ki a sértett és ki az elkövető.³⁷

3.4. A közvetítő fontos szerepe

A mediáció kulcsfontosságú szereplője a közvetítő – mediátor –, akinek az a feladata, hogy a beszélgetést tárgyilagos mederbe terelje, és ne engedje, hogy a felek érzelmei, korábbi konfliktusai befolyásolják az adott ügy tárgyalását. Ő a szükséges harmadik személy, akinek nincs joga döntést hozni – ezt a feladatot az egymással konfliktusban, érdekellentétben álló felekre bízva –, ő csak kapcsolatot létesít és ismerteti a kiegyezés lehetőségét. A mediátor a gyakorlat szerint kétféle személy lehet.

- önkéntes, laikus személy, aki ingyenesen végzi a munkáját a társadalom javára
- szakképzett közvetítő, általában pszichológus vagy pedagógus

Az első eset Európában rendkívül ritka, ugyanakkor néhány országban mégis alkalmazzák, ilyen például Norvégia vagy Svédország. Az elméleti alapja az önkéntes mediátoroknak az, hogy a cél az elkövető és a sértett kibékítése, és csak a felek hajlandóságát kell elősegítenie. A második esetben viszont nagy hangsúlyt fektetnek arra, hogy a mediátorok szakképzettek legyenek és folyamatosan továbbképezzék magukat. Véleményem szerint szükséges, hogy a mediátor képzettséggel rendelkezzen, ugyanis pszichológiai tapasztalattal könnyebben rávezeti az embereket a konfliktus okára és megoldást nyújthat a felek számára.

A mediátor fő feladatai közé tartozik:

³⁷ BARABÁS A. Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 105-111.

- jövőorientáltság
- mediáció irányítása
- megállapodás elősegítése
- semleges konfliktuskezelés³⁸

Összegezve a mediátor nem hatóság, hiszen nem az ő feladata az ítélethozatal. A közvetítő szerepe annyi, hogy irányítsa a beszélgetést és rávilágítson arra, hogy a feleknek milyen előnyük származik abból, ha megegyeznek egymással és így az ügy nem kerül bíróság elé.

³⁸ LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: MEDIÁCIÓ, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés (Múzsák Kiadó 1999.) 94.

4. A mediáció lehetőségei vs. „lehetetlensége”

A mediációnak eltérő szerepe van a fiatalkorúak és a felnőttkorúak esetében, hiszen a fiatalkorúaknál a pszichológia illetve pedagógia szerepe sokkal nagyobb, mint a felnőttkorú elkövetők esetében. A Büntető törvénykönyv³⁹ is különbséget tesz a két célcsoport között, hiszen a fiatalkorú elkövetőknél az a cél, hogy ismét be tudjanak illeszkedni a társadalomba és teljes életet élhessenek, míg a felnőtt korúaknál a prevenció és a büntetés a kívánt cél. Felmérések szerint⁴⁰ az emberek többsége a fiatalkorú elkövetők körében hasznosnak és elfogadhatónak találja a mediációt, míg a másik célcsoporttal szemben haszontalannak és feleslegesnek ítélik meg. Ez az álláspont több kérdést is felvet:

- Mi alapján feltételezhető, hogy a 18. életév betöltése után megszilárdul a személyiség és a változásra való esély lecsökken nullára?
- Mi a garancia arra, hogy egy bizonyos kor után csökkenni kezd a bűnözési hajlam?

A vélemények alapján a két célcsoport teljesen elkülöníthető. Míg a fiatalkorúaknál kisebb bűncselekmények esetében javasolt a mediáció, ugyanis az elkövető egy lehetőséget kap arra, hogy újra kezdje az életét és nem válik büntetett előéletűvé sem. Felnőttkorúak esetében a vélemények alapján a mediáció felesleges intézmény, hiszen egy harminc éves embernek már el kell tudnia különíteni, hogy mi a jó és mi a rossz, mi a törvényes és mi a törvénytelen. Őt már nem lehet nevelni és nem kell rá érzelmileg hatni. Ha felismerte, hogy egy veszélyes bűncselekményt követett el, elvárható tőle, hogy tartózkodjon attól, és ha nem így tesz, akkor vállalja ennek következményeit.

Családon belüli erőszak esetében a mediáció szintén hasznosnak bizonyulhat, hiszen számos olyan konfliktus alakulhat ki, ahol a felek jól ismerik egymást és maga a bűncselekmény objektív súlya sem komoly, mégis büntetőeljárás indul, mely akár évekig is elhúzódhat a cselekmény mögött húzódó konfliktus miatt. Ebben az esetben érvényesül az, hogy a büntetőeljárás feleslegesnek bizonyul, helyette a mediációval érnek el a felek eredményt. A komoly súlyú családon belüli erőszak esetében természetesen elkerülhetetlen a büntetőeljárás megindítása, de a kisebb súlyú cselekményeknél célszerű fontolóra venni a mediáció lehetőségét. Ugyanis a büntetőeljárás hosszú ideig elhúzódhat, mely végén születik

³⁹ A Büntető Törvénykönyv, azaz a 2012. évi C. Törvény ugyanis külön fejezetben szól a fiatalkorúakra vonatkozó speciális szabályokról.

⁴⁰ Jason Payne 2007-es kutatása alapján.

ugyan egy ítélet, de a cselekmény mögötti konfliktust nem fogja megoldani, ezzel szemben a mediáció magát a problémát igyekszik orvosolni.

„Családon belüli erőszak, az is sokszor van. Mondjuk azok [az ügyek] majdnem maguktól megoldódnak. Attól tartok, hogy olyankor inkább továbbra is fönny marad a konfliktus. Rendszerint az szokott történni, hogy feljelentés, első indulatból. Amikor még nyomozzuk, akkor még tart az indulat talán. Amikor már ide kerül az ügyészségre, vagy a bíróság elé, akkorra már elenyésznek a bizonyítékok. Szenved a bíró is, az ügyész is. Nem is nagyon szoktunk ilyenekbe beavatkozni. Hacsak lehet, hacsak nem olyan elszánt az egyik fél, akkor nem emelünk vádat, inkább valami más megoldást keresünk...”⁴¹

A mediáció lehetőségét a jogszabály öt évnél nem súlyosabb szabadságvesztéssel sújtott bűncselekmények elkövetése esetén teszi lehetővé. A mediáció főbüntetésként és számos ország gyakorlatával ellentétben mellékbüntetésként is alkalmazható. Fontos feltenni egy kérdés: miért a jogalkotó vagy a jogalkalmazó hatásköre eldönteni azt, hogy az eset nem túl nagy súlyú-e ahhoz, hogy szóba jöhessen a mediáció? Erre a kérdésre egy több évtizednyi tapasztalattal rendelkező mediátor, Kristel Buyens adott választ:

„Milyen jogon fosztok meg egy áldozatot attól, hogy találkozzon azzal a személlyel, aki egyedül képes lenne megválaszolni a kérdéseit, választ adni a miértekre? Az én dolgom nem az, hogy az áldozat ilyen irányú jogáról (szükségletéről) döntsék, hanem, hogy lehetővé tegyen számára a felelős döntéshozatalt, azaz minél teljesebb körű tájékoztatást biztosítsak számára a mediációs folyamatról, a másik oldal hozzáállásáról és a lehetséges kimenetelekről. A döntést ezután mindenkinek magának kell meghoznia.”⁴²

Több kutatás⁴³ is bizonyítja a mediáció pozitív hatását, mégpedig leginkább a súlyos bűncselekmények esetén érezhető ez az előnyös változás. Tekintettel arra, hogy a kár is nagyobb ezekben az ügyekben, mint az enyhébbekben, így ha születik jó megoldás, akkor az emiatt sokkal látványosabb, illetve jelentősebb hatással van a sértett életére.

Közlekedési bűncselekmények esetében a speciális jogi megítélés az, hogy az elkövetők jellemzően nem bűnözők, a szó hétköznapi értelmében annak ellenére, hogy büntettet

⁴¹ FELLEGI Borbála: Út a megbékéléshez A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon (Napvilág Kiadó 2009.) 292-293.

⁴² Kristel Buyens a „Suggnomé” nevű belgiumi mediációs szervezet mediátora

⁴³ MIERS et al. 2001, SHERMAN – STRANG, 2007

követtek el, hiszen gondatlanságból elkövetett bűncselekmény bárkivel megtörténhet. Ebben az esetben az elkövető nagyobb eséllyel bánja meg a tettét, az áldozat felé jóvátétellel él és a sértett is könnyebben bocsát meg, hiszen nem is állt a terhelt szándékában a károkozás.⁴⁴

„Én nagyon sokáig tárgyaltam közlekedési bűncselekményt is első fokon. Ott sokkal megbocsátóbbak a sértettek. Ott el tudják fogadni azt, hogy igen, a másik hibázott, vezetés közben mindenki hibázik. Csak éppen az én térdem úgy szétment, hogy nem lesz belőle már soha térd, de akkor is megbocsátóbbak. Míg más, tehát szándékos bűncselekményeknél azért egészen más.”⁴⁵

Felmerül a kérdés, hogy lehetőség van-e mediációra akkor, ha nincs sértett a bűncselekményben. Jogszabály szerint erre nincs mód, azonban a mediáció véleményezőinek nagy része felvetette, hogy például a kábítószer-használattal kapcsolatos cselekmények esetén is lehetne a mediációs eljárásnak pozitív hozadéka, amennyiben az eljárás szembesíti az elkövetőt a tettének súlyával, káros hatásaival rá és a környezetére nézve és lehetőséget ad valamilyen szimbolikus jóvátételre a közösség felé. Példának okáért az elkövető, aki korábban lopással vagy rongálással „terrorizálta” a helyi lakókat, részt vesz a közösség pozitív irányú fejlődésében.

A mediáció alkalmazása során a jogalkalmazók is megfogalmaztak néhány ajánlást. Egyrészt a jogalkalmazók szerint a rablás esetében is szükséges lenne a mediáció, azonban az erőszakos jellege miatt nem fér bele annak alkalmazási körébe.

„Rablás nem fér bele a mediációba. A magyar jogban a rablás esetén nem lehet a mediációt folytatni. Itt önnek ebben a pillanatban mondok nyolcvan olyan ügyet, ahol a mediációnak óriási jelentősége van a rablás esetekben. Hát ugye a rablás nem olyan, mint ahogy azt elképzelik, hogy kijön egy géppisztolyos ember, kettőt tarkón lő, és akkor elvisz húsz millió forintot. Dehogy, szó nincs róla. Belekönyököl a hasába, leveszi róla az órát, vagy magához veszi a mobiltelefonját. Kész, rablás kérem szépen. Már ugye rohan, közben az elrabolt mobiltelefon kiesik a zsebéből, mire a rendőr elfogja, már nincs is nála semmi se. Már semmi értelme nem volt az egész bűncselekménynek. De közben a frászt ráhozta a sértettre. Tehát azért kell leülni,

⁴⁴ FELLEGI Borbála: Út a megbékéléshez A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon (Napvilág Kiadó 2009.) 292-301.

⁴⁵ FELLEGI Borbála: Út a megbékéléshez A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon (Napvilág Kiadó 2009.) 299.

hogy mit akartál édesapám? Hát miért csináltad? Miért ijesztetted halálra ezt az embert?”⁴⁶

A szakemberek véleménye szerint fontos, hogy a mediátor minél előbb belépjen az eljárás folyamatába, hiszen az már az ügyészek számára is hatalmas segítséget jelentene, ha a közvetítőtől egy megalapozott véleményt kapnának.

*„Amikor gyanúsítottként kerül kihallgatásra, vagy tanúként kerül az illető kihallgatásra, ott akkor tisztában legyen azokkal a jogokkal, amik őt megilletik. Illetőleg az, hogy kihez és mihez lehet fordulni. És a sértett ott akkor tudja, hogy van egy ilyen intézmény, és a szolgálathoz el lehet menni, és ott ebben segítenek, és tájékoztatást adnak, akkor innentől már működni fog a dolog. Meg ugyebár szolgálatot is lehet így értesíteni erről, a rendőrnek nyugodtan, hogy van erre egy ilyen lehetőség, hogy azt látom, hogy, keressék meg, vegyék fel a kapcsolatot. És akkor már rögtön, ott bekerülnek, ahol már felmerül rögtön ez a lehetőség. És akkor nem kell itt az ügyészi szakból indítani a dolgokat...”*⁴⁷

Ezáltal egyértelművé vált, hogy a büntetőjogi reform új intézményei a gyakorlatban akkor érvényesülnek teljes mértékben, hogyha egy jogszabályi reform részeivé válnak.

⁴⁶ FELLEGI Borbála: Út a megbékéléshez A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon (Napvilág Kiadó 2009.) 302.

⁴⁷ FELLEGI Borbála: Út a megbékéléshez A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon (Napvilág Kiadó 2009.) 303.

5. Polgári és büntető mediáció összehasonlítása

Az osztrák, a svájci, az angol-walesi és a luxemburgi mediáció illeszkedik az európai mediációs rendszerbe, ugyanakkor közelebbről megvizsgálva apróbb eltéréseket fedezhetünk fel közöttük. Azonos vonásaik közül elsőként kiemelendő, hogy ezeken a jogterületeken is beszélhetünk polgári és büntető mediációról, ugyanúgy, mint például Magyarországon.⁴⁸

Az európai jogi kultúrában kétféle mediációt különböztetünk meg:

- médiation conventionelle⁴⁹
- médiation judiciaire⁵⁰

Ezekre részletesebben nem térek ki, hiszen jelen tanulmány témáját túlságosan kiszélesítené.

A mediációhoz hasonló intézmény a diverzió, melyből a büntető mediáció nőtte ki magát. Számos jogi intézmény jelzi azt – például egyezségi kísérletek, békéltető eljárások –, hogy a társadalomnak szüksége van a konfliktusrendezés különböző formáira. A mediáció szabályai folyamatosan fejlődnek. Minden olyan országban, ahol használják a konfliktusrendezésnek ezen formáját, megfigyelhető ezen jogintézmény folyamatos fejlődésének-fejlesztésének igénye.

A következőkben a felsorolt államok mediációra vonatkozó előírásait mutatom be részletesebben.

5.1. Polgári jogi mediáció Ausztriában

2012-ben módosult az osztrák mediációról szóló törvény, mely a jelzett év óta kimondja, hogy a konfliktuskezelésnek ezen fajtája egy közvetítő – mediátor – segítségével zajlik. A feleknek önkéntesen kell részt venni a programban, ahol a mediátor szakmai felkészültségével és professzionális módszerekkel segíti a kommunikációt a felek között.

⁴⁸ DR. JULESZ Máté: „Mediáció Nyugat-Európában” *Magyar Jog* 2013. június 60. évfolyam

⁴⁹ Más néven reguläre Mediation, vagyis nem a bíróság által elrendelt közvetítés.

⁵⁰ Más néven gerichtснаhe Mediation, vagyis a bíróság által elrendelt mediáció.

Polgári mediációt csak olyan ügyben lehet lefolytatni, mely polgári, gazdasági, munkaügyi üzszszakos bírósághoz tartoznának.⁵¹

A mediátorokat listán tartják nyilván és megfelelő szaktudással kell rendelkezniük a mediációs szakterületüknek megfelelően. A közvetítói eljárás során a bejegyzett mediátor elnevezést kell használniuk és nem fogadhatnak el díjazást, különben az adott jogügylet semmisnek minősül. A mediátor köteles tájékoztatni a feleket mindenről a közvetítói eljárással kapcsolatban, s e tájékoztatás négy szempontnak kell, hogy megfeleljen.

- személyes,
- közvetlen,
- semleges,
- legjobb tudás és meggyőződés szerinti

kell, hogy legyen. A mediátor feladatai közé tartozik a dokumentáció elkészítése és kezelése. Ezen kötelezettsége körében legalább hét évig meg kell őriznie az ügy teljes anyagát, s abból igény esetén a feleknek másolatot köteles adni. A mediátornak kötelessége a titoktartás és a bizonyítékok bizalmas kezelése. A mediációs törvény értelmében, hogyha a mediátor megszegi ezeket a kötelezettségeket, akkor bűncselekményt követ el, melyet hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel büntetnek.⁵² A mediátornak felelősségbiztosítással kell rendelkeznie, s a szerződésekre pedig természetesen az osztrák jog kell, hogy alkalmazható legyen. A közvetítőknek folyamatos továbbképzésen kell részt venniük, s e körben ötévente legalább ötven óra részvételt kell igazolniuk az igazságügyi-minisztérium felé. Az osztrák polgári jogi mediáció során a közvetítők képzése két részből áll. 200-300 elméleti és 100-200 gyakorlati foglalkozáson kell megjeleniük. Az elméleti képzés tartalma:

- mediáció története
- módszerek megismerése, szakaszok bemutatása
- kommunikációs tréning
- konfliktuskezelés
- személyiségelemzés
- etikai kérdések
- mediáció jogi és polgári jogi kérdései

⁵¹ https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2003_29_1/2003_29_1.pdf (2014.09.13.)

⁵² https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2003_29_1/2003_29_1.pdf (2014.09.13.)

- esettanulmányozás.⁵³

Ausztriában a polgári jogi mediációt a gyakorlatban már évek óta használják. Kiemelendő példa erre a szomszédjogi zavargások, mely 2004. július 1-je óta, kötelezi a bíróságokat arra, hogy a szomszéd általi ún. ablakjog sértés esetén konfliktuskezelést kezdeményezzen az ügyben.⁵⁴

Módjai:

- választottbíróági eljárás
- egyezségi kísérletre való idézés
- mediációs eljárás.

Csak akkor nyílik meg az út a bírósági eljárás kezdeményezésére/elindítására, ha a a problémát a konfliktuskezelés megkísérlése ellenére sem tudták megoldani.⁵⁵

5.2. Büntető mediáció Ausztriában

Párhuzamot vonhatunk az osztrák és a magyar büntető mediáció között, ugyanis mindkét országban az ügyész, illetve a bíróság rendelheti el ezt az eljárási formát. A vádemelést megelőző szakban közvetítői eljárás esetén nincs helye jogorvoslati kérelemnek, de a vádemelést követően a végzés fellebbezéssel is támadható.

Az osztrák törvény szerint az ügyész a mediációt a büntetőeljárás felfüggesztése mellett rendelheti el. Az ügyész vagy a bíróság pártfogó felügyelői szolgálatot kér fel a mediáció lefolytatására.⁵⁶ A közvetítőszemély - Konfliktregler⁵⁷ - szociális munkában jártas személy.

A büntető mediáció célja a kár megtérítése vagy más jóvátétel nyújtása a tettes részéről. A mediáció fontos feltétele, hogy a feleknek önként kell részt venniük a programban, amelyet a közvetítő koordinál döntési jogosultság nélkül. Abban az esetben, ha a mediáció

⁵³ [http://www.jusline.at/Zivilrechts-Mediations-Gesetz_\(ZivMediatG\).html](http://www.jusline.at/Zivilrechts-Mediations-Gesetz_(ZivMediatG).html) (2014.09.13.)

⁵⁴ https://www.ris.bka.gv.at/Dokumente/BgblPdf/2003_91_1/2003_91_1.pdf (2014.09.13.)

⁵⁵ DR. JULESZ Máté: „Mediáció Nyugat-Európában” *Magyar Jog* 2013. június 60. évfolyam

⁵⁶ <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002137> (2014.09.13.)

⁵⁷ Konfliktusrendező személy.

sikeressége megkérdőjelezhető, akkor a konfliktuskezelő személynek kötelessége értesíteni erről az ügyészt és a bíróságot. Pozitív eredmény esetén jelentést készít, melyet szintén az ügyésznek és a bíróságnak küld meg.⁵⁸

5.3. Svájci mediáció

A svájci szövetségi polgári perrendtartás 2011. január 1. napján lépett életbe, melynek értelmében majdnem minden bírósági eljárást megelőző egyezségi kísérletet⁵⁹ mediációs eljárással lehet helyettesíteni.⁶⁰ A bíróság felajánlja a mediációs eljárást, de maguk a felek is kérhetik a bírósági folyamat félbeszakítását, és a mediáció megkezdését. A törvény szerint Svájcban a felek kötelessége a mediáció költségeinek viselése,⁶¹ de ez alól az alábbi esetekben mentesülhetnek:

- gyermekekkel kapcsolatos eljárás esetén, ha a felek anyagi helyzete nem engedi meg a költségek viselését
- egyes kantonokban él az eljárás költségmentessége.⁶²

5.4. Polgári mediáció Angliában és Walesben

Angliában és Walesben a bíró is felajánlhatja a mediáció lehetőségét, melyre az ún. bírósági mediátor⁶³ előtt van lehetőség. Ezekben az országokban nem érdemes a bíró által felajánlott mediációt alapos ok nélkül visszautasítani, ugyanis ha ez történik, akkor a bíróság magasabb költség viselésére kötelezi azt a személyt, aki a konfliktuskezelésnek ezt a módját alapos indok nélkül nem fogadta el. Elfogadhatatlan oknak számít például a perelhúzó, pergazdaságossági szempontból hátrányos aktusra hivatkozni az ügy kapcsán. A mediáció előnyei közé tartozik a polgári jogban, hogy a feleknek több idejük jut az egyezés megkötésére, mintha egyből bírósághoz fordultak volna, ráadásul további pozitív hozadéka lehet még, hogy anyagilag kedvezőbb helyzetbe kerülhetnek.

⁵⁸ DR. JULESZ Máté: „Mediáció Nyugat-Európában” *Magyar Jog* 2013. június 60. évfolyam

⁵⁹ Schlichtverfahren.

⁶⁰ <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/> (2014.09.13.)

⁶¹ ZPO.

⁶² DR. JULESZ Máté: „Mediáció Nyugat-Európában” *Magyar Jog* 2013. június 60. évfolyam

⁶³ Bírósági szervezetrendszeren belül tevékenykedő személy.

5.5. Büntető mediáció Angliában és Walesben

Az angol-walesi jogban is ismert az úgynevezett VOM,⁶⁴ vagyis maga a mediációs eljárás, melyet a rendőrség is alkalmaz. Ez a fajta konfliktuskezelés elsősorban a szomszédok közötti viták megoldásaként, illetve a kisebb súlyú iskolai ügyekben merül fel, ahol a bírósági eljárás szinte feleslegesnek bizonyul. Bár jelenleg csupán elsősorban a kisebb súlyú bűncselekmények kapcsán merül fel a VOM alkalmazása, azonban a szigetországban már dolgoznak azon, hogy komolyabb bűncselekmények esetén is alkalmazhatóvá váljék.

Példának okáért megemlíteném Magyarországot, ahol az 1978. évi büntető törvénykönyv szerint a kisebb súlyú bűncselekményeknél lehet alkalmazni a mediációt, azonban a 2012. évi C.⁶⁵ törvény szerint *„az élet, testi épség és az egészség elleni, az emberi szabadság elleni, az emberi méltóság és egyes alapvető jogok elleni, a közlekedési ill. vagyon elleni”*⁶⁶ kisebb súlyú bűncselekmények esetén is lehet alkalmazni.⁶⁷

5.6. Polgári mediáció Luxemburgban

Luxemburgban a jogalkotó a polgári eljárási törvényben⁶⁸ helyezte el a mediációt. Nyugat-Európában három fő mediációs jogcsaládot kell megemlíteni:

- angol-walesi
- francia, luxemburgi, belga
- osztrák, német, magyar típusút.

A luxemburgi polgári eljárási törvény két típust különböztet meg:

- médiation conventionelle⁶⁹

⁶⁴ Victim-Offender Mediation.

⁶⁵ Legújabb magyar büntető törvénykönyv (Btk.)

⁶⁶ 2012. évi C. törvény 29. § (1).

⁶⁷ DR. JULESZ Máté: „Mediáció Nyugat-Európában” *Magyar Jog* 2013. június 60. évfolyam

⁶⁸ Code de la Procédure Civile.

- médiation judiciaire.⁷⁰

A törvény szerint polgári és kereskedelmi ügyekben egy-két kivétellel helye lehet a mediációnak két fajtájának.

Ezen kivételek a következők:

- olyan jogok és kötelezettségek esetében, melyekről nem rendelkezhetnek a felek
- közrendet érintő kérdésekben
- államnak a közhatalmi tevékenységért viselt felelősség esetében.

A polgári jogi mediációba beletartozik a családi konfliktuskezelés is, például a gyermektartás, házastársi tartás, különélés és a házasság felbontása. A bírónak joga van elrendelni a családi mediációt, oly módon, hogy egy szakképzett közvetítőt rendel ki a felekhez, aki tájékoztatja őket az eljárás menetéről és annak előnyeiről majd a felek dönthetnek, hogy igénybe veszik-e a segítséget vagy nem.

A luxemburgi polgári eljárási törvény így fogalmazza meg a mediációt:

„A mediáció egy olyan strukturált folyamat, melyben két vagy több, egymással jogi konfliktusban lévő fél megállapodásra törekszik egymással egy független, pártatlan és kellő szaktudással bíró mediátor segítségével.”⁷¹

A törvény meghatározza a mediátor munkáját és jellemzőit.

- hatékonyság,
- pártatlanság,
- szakértelem

Célja és feladata a felek közti konfliktus feloldása. A közvetítő nem rendelkezik bírói jogkörrel, de meghallgathat más személyeket is, ha abba az illető és a konfliktusban álló személyek is beleegyeznek. Bíróság által elrendelt mediációt csak szakképzett mediátor⁷² folytathat, míg határokon átnyúló mediáció esetén szakképzettséggel nem rendelkező

⁶⁹ Nem a bíróság által elrendelt közvetítés.

⁷⁰ A bíróság által elrendelt mediáció.

⁷¹ Code de la Procédure Civile 1251-2. (1).

⁷² Médiateur agréé.

közvetítő⁷³ is elláthatja ezt a feladatot. Médiateur agréé csak az a személy lehet, akit az igazságügyi miniszter ilyen minőségében elismert, nem szenved fogyatékosságban, valamint nincs eltiltva a közügyek gyakorlásától, továbbá szakképzettségéhez és megbízhatóságához nem fér kétség.

A szakképzettség az alábbi esetekben tekinthető megfelelőnek:

- luxemburgi vagy más európai uniós egyetemen szerzett mesterfokozat mediációból
- három év szakmai tapasztalat, szakirányú képzés
- polgári és kereskedelmi mediáció gyakorlására feljogosított képesítés bármely európai uniós egyetemen.

Polgári és büntetőeljárás esetén is érvényesül, hogy a mediátort titoktartási kötelezettség terheli, ezért erre az okra hivatkozva megtagadhatja a vallomástételt. A mediációs eljárás során keletkezett dokumentumokat más eljárásban nem lehet felhasználni, a következő három esetet kivéve:

- minden fél beleegyezik a dokumentumok felhasználásába,
- mindent felülíró közérdek esetén, például gyermekkel kapcsolatos esetekben,
- mediációs megállapodásban foglaltak teljesítése érdekében

A bíróság által elrendelt mediációban a felek megegyezhetnek a mediátor személyében és az eljárás lehetséges időtartamát is meghatározzák előre írásban. Abban az esetben, ha valamelyik fél be akarja fejezni a közvetítői eljárást, akkor erről értesíti a többi érintettet.

A felek kezdeményezhetik:

- kereseti kérelemben
- eljárás során
- írásban a bíróság irodáján.

A bíró bármely fél kérelmére, akár az előzetesen megadott határidő letelte előtt is megszüntetheti a mediációs eljárást médiation judiciaire esetén.

⁷³ Médiateur non agréé.

5.7. Büntető mediáció Luxemburgban

Luxemburgban az ügyész döntése,⁷⁴ hogy akár vádemelés előtt, a büntetőeljárás során bármikor kezdeményezze a mediációt.

- megtérül a sértett kára,
- megszűnik a konfliktushelyzet, mely a bűncselekményből adódik,
- elkövető enyhébb jogi megítélés alá kerül

Büntetőeljárást csak szakképzett mediátor végezhet az 1999. május 31-én bevezetett nagyhercegi rendelet értelmében.⁷⁵ Abban az esetben, ha igénybe veszik a közvetítői eljárást, az ügyész megküldi a mediátornak az ügy részleteit. A közvetítő személy felveszi a kapcsolatot a felekkel és együtt, illetve igény esetén külön – külön hallgatja meg őket. Tájékoztatja az illető személyeket a történések menetéről és a mediációs program részleteiről. A közvetítő megoldást kínál a fennálló konfliktusra és megküldi az ügyésznek a jelentését. A közvetítő személynek nyolc hónap áll rendelkezésére, hogy „megoldja” az ügyet majd annak sikerességéről illetve sikertelenségéről azonnal értesítenie kell az ügyészt. Az eljárás határidejét indokolt esetben négy hónappal lehet meghosszabbítani.⁷⁶

Ahogy ebben a fejezetben, kifejtettem a mediációs eljárásnak három fő típusa különböztethető meg Nyugat-Európában. Ez a három fajta sok tekintetben hasonlít egymásra, de főleg a polgári jogi vonatkozások során eltéréseket tapasztalhatunk. Ilyen szembeötlő különbség az, hogy a mediáció bekerült-e a polgári eljárási törvénybe vagy pedig erre külön jogszabályt alkottak. A büntető mediáció terén alig láthatunk nagyobb különbséget. Talán csak az angol-walesi típus az, amely „kilóg a sorból”, ugyanis ott a rendőrség is kezdeményezheti a mediációs programban való részvételt, míg a többi vizsgált ország esetében erre nincs mód.

⁷⁴ A luxemburgi büntetőeljárási törvény, vagyis a Code d’Instruction Criminelle értelmében van joga az ügyésznek arra, hogy mediációs eljárást kezdeményezzen.

⁷⁵ https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-lu-maximizeMS-hu.do?member=1 (2014.09.13.)

⁷⁶ DR. JULESZ Máté: „Mediáció Nyugat-Európában” *Magyar Jog* 2013. június 60. évfolyam

6. Nemzetközi vonatkozások – Belgium

Belgiumban az áldozatok a büntetőeljárás során viszonylag kedvező helyzetben vannak, ugyanis már évek megilleti őket a büntetőeljárásban való részvétel joga polgári jogi igénygel fellépő félként. Az 1990-es években történtek a legnagyobb erőfeszítések Belgiumban azért, hogy javítsák az áldozatok jogi helyzetét. 1998-ban teljesedett ki ez a folyamat, amikor elfogadták a Franchimont törvényt,⁷⁷ mely az áldozatok jogait bővítette ki a büntetőeljárás folyamatában.

Belgiumban a resztoratív⁷⁸ igazságszolgáltatással kapcsolatos kutatások és tanulmányok fontos szerepet játszanak. A tettes – áldozat mediáció a '80-as évek második felében indult meg, elsősorban a fiataloknál, majd a '90-es években a felnőtt korúaknál is alkalmazásra került. 2011-re viszont általánosan alkalmazhatóvá vált mindkét célcsoport számára.

A törvény a tettes – áldozat mediációnak három fő fajtáját különbözteti meg:

- büntetőjogi mediáció⁷⁹
- jóvátételt célzó mediáció⁸⁰
- fiataloknál alkalmazott mediáció⁸¹

Belgiumban a közvetítő szerepét csak szakképzett emberek látják el, önkéntesek nem vehetnek részt a munkában. A jóvátételt célzó mediációs program az, melyet bármely bűncselekmény esetén alkalmazhatnak és ezekben az esetekben az igazságszolgáltatási rendszerrel együttműködve folyamatos tájékoztatást adjon az ügy menetével kapcsolatban a közvetítő az eljáró hatóságnak.

⁷⁷1998. március 12-én fogadták el a törvényt a büntető igazságszolgáltatási eljárás fejlesztéséről a nyomozati szakaszban.

⁷⁸Kárhelyreállító.

⁷⁹Ún. penal mediation, melyet az ügyészi hivatal szervez meg és az igazságügyi asszisztensek, pártfogó felügyelők ajánlanak fel.

⁸⁰Különböző civilszervezetek szervezik meg, és ez a forma felajánlható bármely bűncselekmény esetén, az eljárás bármely szakaszában.

⁸¹Fiatalkorúakat támogató civilszervezetek ajánlanak fel.

A belga hatóság különösen nagy figyelmet fordítanak eljárásaik során az áldozatok igényeire, valamint arra, hogy az elkövetők valamilyen formában jóvátehesék az elkövetett bűncselekményeket. Belgiumban nagy hatást gyakorolt erre a szemléletre a '90-es évek második felében kirobbant *Dutroux-ügy*,⁸² mely megbotránkoztatta egész Európát. Marc Dutroux egy pedofil gyilkos, akit 2004 márciusában életfogytiglani szabadságvesztésre ítélt a belga bíróság. Ez az ügy nagy hatással volt az áldozatközpontú szemléletre, ugyanis az eljárás kapcsán leszűrt tapasztalatok alapján született, büntetésvégrehajtásra vonatkozó irányelvi ajánlásban rögzítették az áldozatok érdekeinek hangsúlyos voltát.

A börtönrendszer felépítéséről és a fogvatartottak jogi helyzetéről szóló törvény⁸³ alapján a börtönbüntetés időtartamára kitűzött fő cél az volt, hogy csökkentsék a szabadságvesztés negatív hatásait, így minél inkább támogassák az elkövető reszocializációját⁸⁴ és az áldozat jóvátételét elősegítsék.

A feltételes szabadlábra helyezés esetén is az áldozatok érdekeit veszik figyelembe. Erre tekintettel vizsgálják az áldozat viszonyulását az elkövetőhöz, így például neki lehetősége van arra is, hogy jelezze aggodalmát a döntőbizottságnak a szabadlábra helyezés feltételeivel kapcsolatban. Az áldozatnak joga van ahhoz is, hogy értesüljön arról, ha az elkövetőt feltételesen vagy végleg szabadlábra bocsátják.

A kárhelyreállító szemléletű fogvatartási program Belgiumban önálló kutatási programmá vált, melyet leuveni⁸⁵ és liége-i⁸⁶ egyetem az Igazságügyi Minisztérium megbízatásból látott el.⁸⁷ A projekt célja célja a szabadságvesztés büntetések áldozatközpontúbbá válása volt. A kutatási programban hat börtön vett részt, melyek kutatói resztoratív⁸⁸ programokat bonyolítottak le, amely során figyelembe vették a börtönök sajátosságait is. Ezzel párhuzamosan egy másik kutatás is folyt, mely az eredményeket elemezte. Ezen kutatási eredmények alapján az igazságügyi-miniszter Belgium valamennyi büntetés-végrehajtási intézetére kiterjesztette a kutatást.

⁸² http://www.sorozatgyilkosok.hu/Dutroux/Dutroux_eletrajz.html (2014.09.14.)

⁸³ 2005. január 12.

⁸⁴ Az elkövető társadalomba való könnyebb beilleszkedése.

⁸⁵ <http://www.kuleuven.be/kuleuven/> (2014.09.14.)

⁸⁶ http://www.ulg.ac.be/cms/c_5000/fr/accueil (2014.09.14.)

⁸⁷ A Belgiumi Szövetségi Kutatási Politika „Egy egységes resztoratív szemléletű és áldozatközpontú büntető igazságszolgáltatási politika építőkövei” c. kutatási programja (Peters és szerzőtársai, 1999.)

⁸⁸ Kárhelyreállító.

Az áldozat, az elkövető és a közösség közötti kapcsolat helyreállítása során kialakult az igazságügyi tanácsadó szerepköre, amely titlust betöltők feladata a kölcsönös tiszteletre épülő szociális viszonyrendszer kialakítása a börtönökben. A tanácsadók a büntetés-végrehajtási intézetek munkatársaival és a börtönben alkalmazott struktúrákkal foglalkoznak, feladatuk a börtönszemélyzet és más érintettek szemléletének formálása, készségeik fejlesztése. A tanácsadók – a közvetítőkhöz hasonlóan – szakképzett emberek, akik egyetemi diplomával rendelkeznek, és teljes munkaidőben végzik ezt a tevékenységet. Közvetlenül a börtönigazgató alatt, vezetői szinten dolgoznak, amiből következtetni lehet munkájuk magas presztizsére.

A tanácsadó feladata ellátása során az alábbi öt célkitűzésnek megfelelően kötelesek eljárni:

- konzultációs folyamatok kialakítása a börtön különböző részlegei között
- börtönszemélyzet tájékoztatása és képzése a resztoratív igazságszolgáltatással kapcsolatban
- konzultációs folyamatok kialakítása a belső és külső szolgálatok között
- fogvatartottak tájékoztatása és képzése
- áldozatok és közösség tájékoztatása a fogvatartottakkal kapcsolatosan.⁸⁹

Annak érdekében, hogy egy resztoratív⁹⁰ szemléletű fogvatartási program működjön és egy tiszteleten alapuló kultúra jöjjön létre a börtönökben, szükség van a vezetők és börtönszemélyzet támogatására. A program lényege és sikerének alapkőve tehát, hogy az elítéltek elgondolkozzanak a tettük következményein, azaz az általuk a sértettnek okozott kárt az áldozat szemszögéből is megvizsgálják és tudatosítsák ezeket, valamint készek legyenek cselekményükért vállalni a felelősséget.

Miután a jóvátétel fontos célja a programnak, röviden kitérek ennek fajtáira.

A kárhelyreállító fogvatartás tevékenységei hat kategóriába sorolhatók:

- előkészítő tevékenység
- empátiaélesztés
- informatív tevékenység

⁸⁹ http://www.tettprogram.hu/uploads/MEREPS_Barabas_Fellegi_Windt.pdf (2014.09.14.)

⁹⁰ Kárhelyreállító.

- képzés
- hálózatépítés
- közvetlen vagy közvetett jóvátételt célzó tevékenység

Az első csoportba a kommunikációs terv kidolgozása tartozik, amely valamennyi érintett bevonásával történik. Az elkövetőket csoportosítják aszerint, hogy kinél áll fenn a jóvátétel lehetősége. A második kategória az empátiaélesztés, melynek a lényege, hogy az elkövetőket beszélgetésre ösztönözzék, illetve a külvilágot tájékoztassák a börtönben történekekről. Az informatív tevékenység körébe tartozik, hogy az elkövetőről minél több információt tudjanak meg az áldozat szemszögéből. A negyedik csoport a képzés, melyben a dolgozók és a fogvatartottak is részt vehetnek különböző szempontok alapján. A dolgozók számára indított szisztematikus képzés célja, hogy a napi munkavégzésben az áldozatok szempontjai nagyobb szerepet kapjanak. Az ötödik kategóriába a hálózatépítés tartozik mely, egy konzultációs csoportot hoz létre, ami a börtönön kívül működik és bevonják az áldozatsegítő szolgálat munkatársait is. Végül pedig az utolsó a közvetett vagy közvetlen jóvátételt célzó tevékenység, melyben fennáll a lehetőség, hogy az áldozat találkozzon az elkövetővel, hiszen a kérdéseire csak a tettes tud választ adni.

A resztoratív szemlélet a büntetés-végrehajtásban számos kihívással áll szemben, hiszen ez ellentmond a börtönbüntetés jellemzőinek. Ugyanis a szabadságvesztés lényege az elzárás, vagyis a mások személyére vagy javaira veszélyt jelentő elkövetők kivonása a társadalomból. A kárhelyreállító szemlélet viszont a reintegrációt⁹¹ tekinti elsődleges célnak, vagyis azt, hogy minimálisra csökkentse a szabadságvesztés negatív következményeit, ugyanis ez nem segít sem az elkövetőn, sem a társadalmon. Hiszen a büntetés letöltésével nem jár feltétlenül együtt az áldozat helyzetének átérzése és az őt ért sérelmek miatti együttérzés megélése. Ezeket a hiányosságokat tölti be a resztoratív szemlélet alkalmazása, ugyanis lehetőséget teremt arra, hogy az áldozat találkozzon az elkövetővel, és válaszokkal tudjon szolgálni számára, valamint lehetőséget nyújthasson a tettesnek arra, hogy szembenézzon önmagával és feltámadjon benne a büntudat érzése.

A kárhelyreállító igazságszolgáltatás során továbbra is probléma, hogy az elkövetők állnak a középpontban az áldozatok helyett. A börtön dolgozói, például a pszichológusok tartanak attól, hogy egyszerre foglalkozzanak a tettessel és az áldozattal is, attól tartva, hogy

⁹¹ Az elkövető társadalomba való beilleszkedésének segítése.

akkor megismerve a sértettet, nem tudnak teljesen objektívak maradni és az elkövetőhöz szigorúbban fognak viszonyulni. Fennáll annak a kockázata, hogy torzul a feltételes szabadlábra helyezésre helyezett hangsúly. Áldozatvédő szakemberek szerint a feltételes szabadlábra helyezés lehetősége korlátozza a börtön dolgozóit abban, hogy az elkövetőket őszinte felelősségvállalásra sarkallják.

Végző soron leszögezhetjük, hogy a kárhelyreállító tanácsadók munkája és feladata főként az elkövető központú megközelítésből indul ki. Ennek következtében az áldozatok szükségleteit csak feltételezik a tényleges vizsgálat helyett.

A resztoratív szemléletű fogvatartás három résztvevőből áll:

- elkövető
- áldozat
- közösség,

melynek célja, hogy e három személy között kialakult konfliktus valamilyen módon megoldódjon. Belgiumban a resztoratív szemléletű fogvatartással kapcsolatban született egy kézikönyv, mely feltételként szabja meg, hogy a közösség felé irányuló megoldások tegyék lehetővé a bűncselekmény közösségre gyakorolt hatásának értékelését, amely alapelv például a *Kafee Detinee*''⁹² nevű program megszületésében nagy jelentőséggel bírt.

A büntetés-végrehajtási intézetekkel kapcsolatban négy korlátozó tényezőre kell kitérni:

- körülményes a kapcsolatteremtés az elkövető és családja, barátai között
- börtönön belüli munkavégzés korlátozottsága
- börtönök beosztása
- előzetes fogvatartás

Az első szempont a kapcsolattartás, mely egyébként a börtön falai között lévő személynek korlátozottan meghatározott személyekkel, gyakorisággal és eszközzel áll csak módjában.

A második korlátozó tényező az, hogy a fogvatartottak az egyéb okból korábbi hibás életvitel miatt felhalmozott adósságaik miatt nem képesek áldozataik kártalanítására.

⁹² Két belga börtönben már alkalmazták ezt a programot, mely lehetővé tette civil embereknek, hogy látogatást tegyenek a börtönbe és beszélgessenek a fogvatartottakkal.

A börtönök beosztása is akadályozhatja egyes kárhelyreállító megoldások megvalósítását, valamint a fogvatartottak munkavégzését. Példának okáért említem itt a fogvatartottak más intézetbe szállítását valamint a rövid tartamú szabadságvesztést.

S végül az előzetes fogvatartás a negyedik tényező, ahol már a nyomozati szakaszban elzárják a gyanúsítottat és így megszűnik a lehetősége arra, hogy kapcsolatba lépjen az áldozattal.⁹³

Összefoglalva tehát a resztoratív szemléletű fogvatartás új értelmet adott a börtönbüntetésnek, ugyanis ez a program mind az áldozat, mind a tettes igényeinek figyelembevételét célkitűzésként tartalmazza. Ennek köszönhetően elősegíthető az áldozat kárának megtérítése és az elkövető reszocializációja, vagyis a társadalomba való könnyebb beilleszkedése.

⁹³ Barabás Tünde – Fellegi Borbála – Windt Szandra: Felelősségvállalás, kapcsolat és helyreállítás (P-T Műhely, az Országos Kriminológiai Intézet megbízásából 2011.) 269-281.

7. Mediációs eset Belgiumban

Az alábbi belga esetismertetésen keresztül kívánom bemutatni, hogy a gyakorlatban miként működik a mediáció. Ezen 2006-os mediáció egy Els Goossens⁹⁴ nevű belga tettes-áldozat mediátor ügyeinek egyike, amely egy emberöléses bűncselekmény utóéletét mutatja be a közvetítői eljárás szemszögéből.

A történet két főszereplője Peter és An, akik családi kapcsolatban álltak egymással, Peter An lányának a férje volt, akit 2005-ben meggyilkolt. 2006 végén Els Goossens tájékoztatót tartott egy belga börtönben, ami után felkereste a férfi és a konfliktuskezelés iránt érdeklődött. Szerette volna felvenni a kapcsolatot a volt anyósával. Peter ügyvédje idegenkedett a mediációtól, ugyanis meglátása szerint nehezebben tudta volna ellátni a védelmét.

Els Goossens meglátogatta a férfit a büntetés-végrehajtási intézetben, ahol részletesen beszámolt arról, hogy mi történt a feleségével. 2005-ben egy családi vacsora után hirtelen felindulásból megölte az asszonyt, amíg a gyermekek az autóban várakoztak. A gyilkosság után hazavitte és lefektette a két gyereket, majd visszament a házhoz és eltemette a feleségét. Peter állítása szerint nem emlékszik a részletekre, a mai napig nem tudja megmagyarázni, hogy mi történt azon az éjszakán.

A férfi azzal a kéréssel fordult a mediátorhoz, hogy segítsen neki felvenni a kapcsolatot az anyósával, Annel, hogy elmondhassa neki mennyire sajnálja a történeteket. Els Goossens rövid kutatás után megtalálta az asszony címét és küldött neki egy levelet, melyben megfogalmazta a részleteket és kérte az együttműködését. An rövid gondolkodás után úgy döntött, hogy szeretne találkozni azzal a férfival, aki megölte a lányát, mert csak ő tud választ adni azokra a kérdésekre, melyek a gyilkosság estéje óta foglalkoztatják.

A mediátor néhány nappal később ismét meglátogatta a férfit a börtönben, ahol elmondta neki a fejleményeket. Peter is elmesélte, hogy miután elvált a feleségétől, Sylvie-től, a későbbi áldozatától, teljesen kicsúszott a lába alól a talaj és nem volt ura önmagának. Azt is elmondta, hogy a börtönben próbál jobb ember lenni, másoknak segíteni, de ez sem elég ahhoz, hogy ne gondolja magát szörnyetegnek, akit a gyermekei csak az édesanyjuk gyilkosaként ismernek. Peter szerint van az emberekben egy „vészfék”, mely

⁹⁴ Belga tettes – áldozat mediátor, aki Sugnomé-ban tevékenykedik.

megakadályozza, hogy valamilyen szörnyűséget kövessenek el. Nála azonban ez nem működött azon az éjszakán, ami az asszony életébe került.

Els Goossens ezeket az információkat mind továbbította Peter volt anyósának, akinek kétségei voltak Peter őszinteségével kapcsolatban, de bízott abban, hogyha találkozik vele, a férfi nem fog a szemébe hazudni és végre választ kap a legnagyobb kérdésére: miért vette el a lánya életét? Az asszony egy teljes listát készített azokról a dolgokról, melyet meg akart kérdezni az elkövetőtől.

- Mi történt azon a végzetes éjszakán?
- Mit akart kezdeni a holttesttel?
- Mik voltak a lánya utolsó szavai?

A két fél személyes találkozása előtt még öt hónap volt a tárgyalásig. Belgiumban a tárgyalás egyébként egy hétig tart, ahol az esküdszék dönt és a nyomozati anyag szóbeli ismertetéséből és feldolgozásából áll. Mivel 2005-ben hoztak egy törvényt Belgiumban, miszerint a mediátor nem idézhető meg tanúként és az ügyvédek sem tehetnek említést a tárgyalás során a konfliktuskezelésről, ezért ezek az előírások jelen esetben is kötelező érvénnyel bírtak. A mediációval való visszaélés megakadályozásának módja egy olyan írásbeli megállapodás aláírása, melyben a felek meghatározzák a céljaikat, hogy mit akarnak elérni a mediációval. Ennek kapcsán Peter védőjét is kötötte a titoktartási kötelezettség.

„Az áldozat és az elkövető mediációs találkozón vettek részt a börtönben a jelzett napon, és mindketten azt akarják, hogy a találkozón elhangzottak a résztvevők között maradjanak.”⁹⁵

A mediátor kérheti, hogy ezt a megállapodást csatolják az ügyirathoz, így csökkenthető a konfliktuskezeléssel való visszaélés kockázata.

Ebből kifolyólag An és Peter is megkötötte ezen megállapodást, mely biztosította számukra a nyilvánosság kizárását.

Peter minden feltett kérdésre válaszolt, azonban a legfontosabbra, arra, hogy miért ölte meg Sylvie-t, An lányát, nem tudott semmilyen indokot felhozni. A férfi megpróbált visszaemlékezni arra az éjszakára, de nem sikerült neki. Elmondása szerint a lelke mélyén nem akarja újraélni az eseményeket, ezért fordult a börtönben pszichológushoz, hogy segítsen

⁹⁵Barabás Tünde – Fellegi Borbála – Windt Szandra: Felelősségvállalás, kapcsolat és helyreállítás (OKRI 2011.) 286.

neki emlékezni. Az intézetben azonban csak pszichiáter dolgozik, aki nyugtatókat ír fel a raboknak, ez pedig nem volt megoldás a férfi problémájára. Peter ezért írt egy levelet Annek, amiben megköszönte, hogy neveli a gyermekeit és lehetővé teszi számukra, hogy normális gyerekkoruk legyen.

A következő beszélgetés alkalmával Els Goossens a feleket a személyes találkozásra készítette fel, elmondta nekik a mediáció menetét és azt, hogy mi a találkozó célja. Mindkét fél tartott a másik újralátásától, de tudták, hogy az elkerülhetetlen. An többször hangoztatta a mediátornak, hogy mennyire bízik abban, hogy a férfi nem fog a szemébe hazudni. Az asszony elmondta a gyerekeknek is, hogy találkozni fog az édesapjukkal és beavatta ebbe az unokái tanárát is.⁹⁶

Mint minden konfliktuskezelés esetén, Els Goossens itt is felkészítette a feleket a személyes találkozásra, megvitatták a főbb kérdéseket.

- Mikor és hol találkozzanak?
- Hogy zajlik a mediáció? Mi a menete?
- Ki érkezik elsőként a terembe?
- Ki beszéljen először?
- Mi a konfliktuskezelés célja?
- Mi a legrosszabb dolog, amire a felek számítanak?
- Ki nyújtson segítséget az élmény feldolgozásában?

An és Peter esetében is felszínre kerültek ezek a kérdések. An eldöntötte, hogy ő akar előbb bemenni a szobába és a beszélgetés elején és végén is kezét fog Peterrel. Ez a gesztus oldotta a kettejük közti feszültséget és megkönnyítette az így is nehéz beszélgetést. Az asszony egy listával készült, s az azon szereplő kérdéseket szerette volna személyesen is feltenni a férfinak. A beszélgetés után pedig meg kívánta beszélni a

⁹⁶A belga börtönökben kialakítottak játszószobákat, ahol a gyerekek közvetlenebb és személyesebb módon találkozhatnak a fogvatartott szüleikkel. Sokkal személyesebb, hiszen nem fegyveres őrk kíséretében beszélgetnek az édesanyjukkal vagy az édesapjukkal egy asztalnál. Vagyis a férfi gyermekei egyébként nem voltak elzárva a találkozás lehetőségétől, ám An érthető módon az első alkalommal nem akarta magával vinni az unokáit.

történeteket a támogatójával⁹⁷ Nathalie-vel, akit azért hívott, hogy segítsen neki az élmény feldolgozásában.

Peter szintén rendszerezte a gondolatait, melyeket el akart mondani az asszonynak. A legfontosabb dolog az volt számára, hogy kifejezze a háláját neki azért, mert felneveli a gyermekeit. El akarta mondani volt anyósának, hogy kész vállalni a büntetését. Továbbá azt is, hogy ő is bűnösnek érzi magát és nem hiszi, hogy valaha is másképp tudna önmagára gondolni. Az a kérdés foglalkoztatta Petert leginkább és erre várta legjobban An magyarázatát, hogy a nő miért áll szóba vele, hiszen elvette a lánya életét. Mindkettejükben voltak még félelmek a másik várható viselkedésével kapcsolatban. Peter attól tartott, hogy az asszony nem bírja majd őt elviselni, kiabálni fog vele, és ő ismét agresszívvá válik. An viszont amiatt aggódott, hogy a férfi esetleg nem lesz vele őszinte.

A találkozó napján a börtönben mindenki tudott An látogatásáról és a börtönigazgató próbálta minél jobban megkönnyíteni a helyzetet az asszony számára. Kérésének megfelelően ő érkezett először a szobába, s csak utána jött be Peter. Az első találkozásnál An felállt és kezet nyújtott a férfinak, aki vele szemben foglalt helyet. Előkerültek a listák és a nő tette fel először a kérdéseit, melyekre Peter készségesen válaszolt. A találkozó másfél órán keresztül tartott.

A beszélgetést követő pár napon belül Els Goossens meglátogatta Petert a börtönben, aki elmondta neki, hogy támogatójával hosszas beszélgetést folytatott, és megegyeztek abban, hogyha az asszonynak bármi kérdése lenne, Peter készségesen válaszol neki.

An szintén elmondta véleményét a mediációval kapcsolatban. Megosztotta a közvetítővel, hogy semmi újat nem tudott meg a beszélgetés során, de mégis örült annak, hogy beleegyezett a személyes találkozóra.

Megkezdődött a tárgyalás, ahol megszületett az ítélet. A férfit 25 év letöltendő szabadságvesztésre ítélték a felesége meggyilkolása miatt. Az anyósa azonban odament

⁹⁷ An támogatója Nathalie volt, az áldozatsegítő szolgálat munkatársa. Belgiumban ugyanis lehetősége van a bűncselekmények érintettjeinek az áldozatsegítő szolgálat valamely munkatársát támogatóként felkérni a traumák feldolgozásának segítésére.

hozzá a tárgyalás után és bátorító szavakat mondott Peternek, és közölte, hogy szeretné őt látogatni a börtönben, ahova majd az unokáit is beviszi.⁹⁸

An és Peter megegyeztek abban, hogy levélben tartják a kapcsolatot egymással, és néhány, a gyermekeket érintő kérdéseket is megbeszéltek. A mediáció egy éven keresztül tartott, mely végén az asszony megbékélt a történetekkel, mert végre válaszokat kapott a kérdéseire és Peter nyitott viselkedése enyhített a fájdalmán.⁹⁹

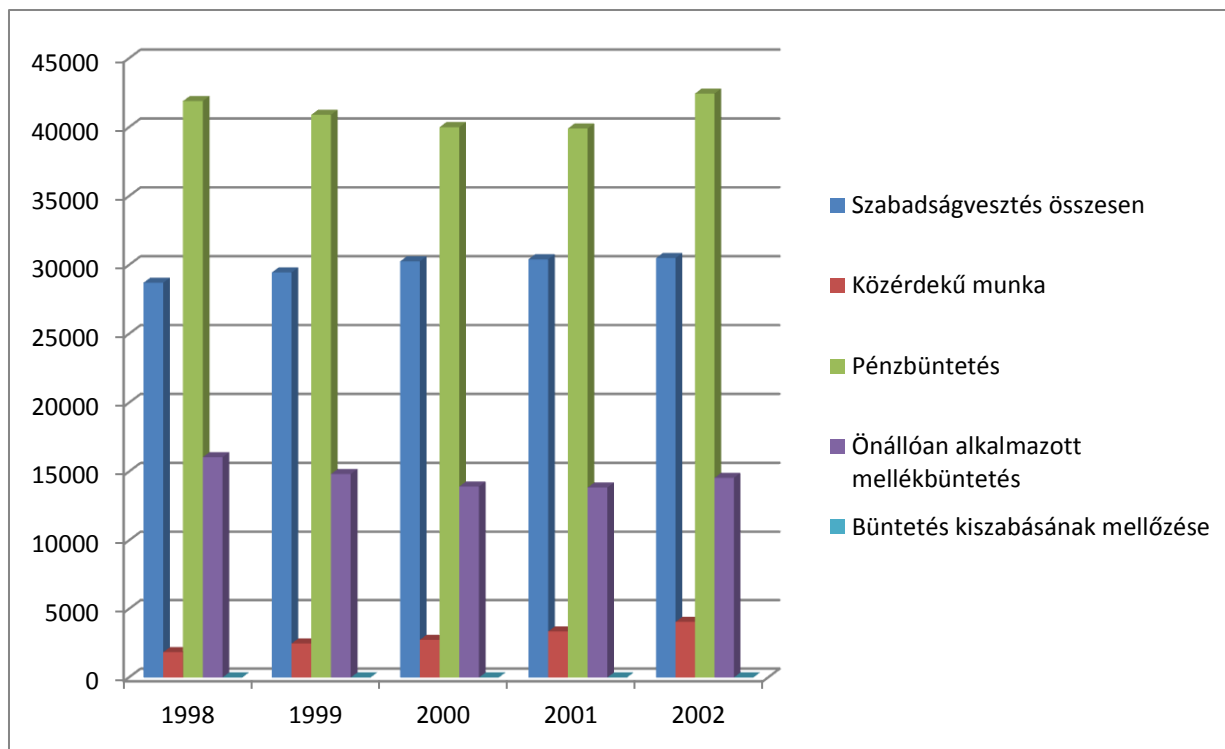
⁹⁸Elhangzott a Eurpean Forum for Restorative Justice szervezet 2010-es konferenciáján Bilbaóban.

⁹⁹ Barabás Tünde – Fellegi Borbála – Windt Szandra: Felelősségvállalás, kapcsolat és helyreállítás (OKRI 2011.) 283-293.

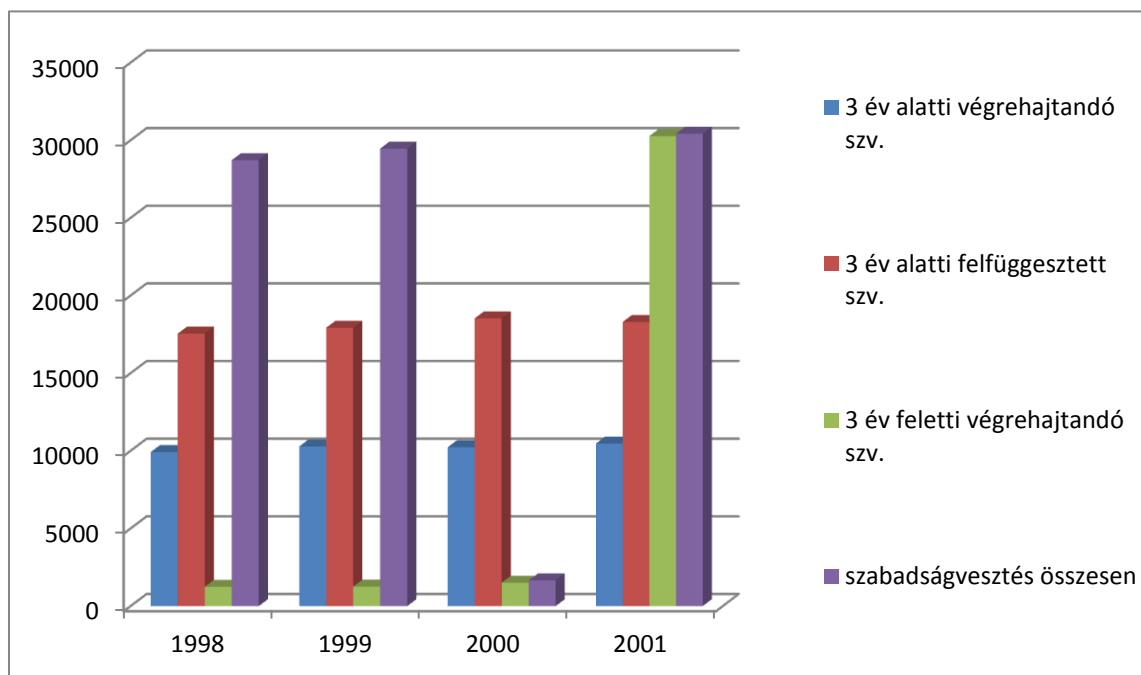
8. Tettes – áldozat egyezség lehetőségei Magyarországon

Magyarországon a rendszerváltást követően megugrott a bűnözés száma, mely 1988-ban érte el a tetőpontját. A bűncselekmények száma rohamosan nőni, míg a fogvatartottaké évről évre csökkenni kezdett. 1999-ben azonban fordulat következett be, és a bűnüldöző szervek munkája eredményesebbé vált, így egyre több elkövető büntetőjogi felelősségét lehetett megállapítani.

Az így kialakult helyzet – tehát, hogy kisebb bűncselekmények elkövetése miatt is a szabadságvesztés vált az általános büntetéssé – a szankciórendszer szegényességéből fakad. Számos esetben szabnak ki kisebb bűncselekmények elkövetése miatt pénzbüntetést, azonban ha az az elkövető anyagi helyzete miatt behajthatatlanná válik, akkor a pénzbüntetést végrehajtandó szabadságvesztéssé változtatják át. Hasonló a helyzet a közérdekű munkával is, ugyanis az elkövetők– és a munkavégzési lehetőségek száma fordított arányban áll egymással. Az elkövetőt sújtó szankció kiválasztása vagy legkésőbb annak végrehajtása során fontos szempont lehet, s emiatt kevesebb közérdekű munka büntetés elvégzésére kerül sor a gyakorlatban, mint ahánynak a büntetés kiszabásának elvei alapján egyébként helye lenne.

100

101

Pontos adatok:

¹⁰⁰ Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Statisztika 1992-2002.

¹⁰¹ Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Statisztika 1992-2002.

1998	1999	2000	2001
9925	10233	10471	10187
17550	18530	18294	18750
1246	1507	1653	1573
28721	30270	30418	30510

Magyarország a szabadságvesztés kiszabásának gyakoriságát tekintve világviszonylatban a középső régióban helyezkedik el a többi ország között. Az Európai Unió mutatójának majdnem kétszerese – ugyanakkor az Unióhoz nem tartozó – Oroszországhoz képest kicsi a fogvatartotti ráta.¹⁰² Azt azonban meg kell említeni, hogy a magyar börtönök túlsúlyosnak számítanak egész Európában, ami komoly problémát jelent a büntetés-végrehajtás tekintetében.

A következő táblázat alapján összehasonlíthatóak Magyarország és hat másik, európai, illetve ázsiai ország adatai a büntetés-végrehajtási intézetekben elhelyezett fogvatartottak életterére vonatkozóan:

¹⁰² A fogvatartotti ráta annyit jelent, hogy az adott országban hány elkövetőt tartanak fogva.

Ország	Börtönpopuláció	Hivatalos befogadóképesség	Túlterheltség
Albánia	3.053 (2001)	2.241 (2001)	36% (2001)
Örményország	7.428 (2001)	6.265 (1998)	2% (1998)
Magyarország	15.588 (2001)	10.249 (2000)	52% (2002)
Románia	50.549 (2001)	35.346 (2001)	43% (2001)
Oroszország	977.700 (2002)	960.381 (2001)	2% (2001)
Ukrajna	219.995 (2000)	197.555 (1997)	10% (1997)
Litvánia	11.216 (2001)	10.256 (2001)	9% (2001)

¹⁰³

A fennálló helyzetet mindenképp orvosolni kell. Egyes javaslatok szerint ez a helyzet elkerülhető lenne a büntetés-végrehajtási intézetek számának növelésével, ennek azonban jelentős anyagi vonzata lenne. Olcsóbb megoldást az jelentene, ha visszaszorítanák a szabadságvesztést, vagyis újabb alternatívákat találnának a kisebb súlyú bűncselekmények szankcionálására.

Ilyen alternatív megoldást jelent a tettes – áldozat egyezség, vagyis a mediáció. Az Országos Kriminológiai Intézet 1993-ban kezdett egy kutatást, amibe a vagyon elleni, vagyon elleni erőszakos és a személy elleni erőszakos kisebb bűncselekményeket vonták be, és ennek köszönhetően tájékoztató jellegű következtetéseket vontak le.¹⁰⁴

Magyarországon évről évre csökken a bűncselekmények száma, azonban a legtöbb elkövető visszaeső, ami megkérdőjelezi a szankciórendszer, főleg a büntetés speciális preventív hatékonyságát. Az elkövetők 57%-as visszaeső és ennek harmada többszörösen visszaeső.¹⁰⁵

¹⁰³ <http://www.prisonstudies.org/> (2014.09.20.)

¹⁰⁴ BARABÁS Andrea Tünde: A mediáció esélyei Magyarországon egy empirikus vizsgálat tükrében (Országos Kriminológiai Intézet 1996.) 142-160.

¹⁰⁵ Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Statisztika 1998-2002.

2002-ben az adatok már némi javulást mutattak, azonban messzemenő következtetések még nem vonhatók le, bár az összefüggés nyilvánvalónak látszik a regisztrált bűncselekmények között.

2004-ben, az Európai Unióhoz való csatlakozás szükségessé tette, hogy a már meglévő jogszabályokat az elfogadott egyezményekhez kell igazítani. A fejlődés iránya a sértett szerepének előtérbe kerülése, kártalanításának elősegítése és emellett alternatív célokat követő büntetések kidolgozását jelenti. Gönczöl Katalin¹⁰⁶ megfogalmazása szerint:

„A fejlett demokráciában mind fontosabb szerepet kap a konfliktusfeloldó, reparatív szerep büntető igazságszolgáltatás általi felvállalása. A csupán deprivatizációt jelentő leghagyományosabb büntetési formák – a végrehajtandó szabadságvesztés, a pénzbüntetés – mellett mind nagyobb jelentőségre tesznek szert az alternatív típusú büntetések, és a hangsúly a represszióról a jóvátételre helyeződik át.”¹⁰⁷

A tettes – áldozat egyezség a kisebb vagy közepes súlyú bűncselekmények esetében alkalmazható, ahol a szabadságvesztés a rövid időtartama miatt több hátrányt jelentene, mint előnyt. Ugyanis ha az elkövetőt néhány hónapra elzárják, vagy letöltendő szabadságvesztésre ítélik, mely során kiszakítják a környezetéből, elhatárolják a családjától és elveszíti a munkáját, ami megnehezíti számára a reintegrációt. Szabadulása után nehezebben illeszkedik vissza a társadalomba, nem kap munkát és nagyobb eséllyel fog ismét bűncselekményt elkövetni.

A tettes – áldozat egyezség alapvető feltételei:

- tisztázott tényállás
- tettes beismerő vallomása
- mindkét fél önkéntes részvétele

A tisztázott tényállás azért fontos, mert az egyezség a bíróság bűnösséget kimondó ítélete nélkül zajlik. Beismerő vallomás nélkül megkérdőjelezhetővé válna a tettes őszintesége és az, hogy valóban részt kíván – e venni a mediációban vagy csak „időhúzásként” használja. S végül az önkéntes beleegyezés pedig a siker kulcsaként követelendő meg az elkövetőtől.

¹⁰⁶ Magyar jogász, egyetemi tanár, nemzetközileg elismert kriminológus.

¹⁰⁷ BARABÁS Andrea Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 176-177.

8.1. A mediáció jogi és szervezeti kiépítése

Mediáció alkalmazására elsőként az ügyész tehet javaslatot mind a fiatalkorúak, mind a felnőttek esetében. A javaslat után az ügyész az ügyben eljáró mediátorhoz fordul, akivel ismerteti az ügyésszel történéseket, s azt követően áttanulmányozza az iratokat. A közvetítő először a sértettel, utána pedig az elkövetővel beszélget majd előzetes időpontegyeztetés után sor kerül a személyes találkozóra is a felek között. A sikeres mediációs program után szerződésbe foglalják kettejük álláspontját, amelyet a mediátor megküld az ügyésznek. Ha az ügyész nem emel kifogást ellene, akkor az ügy két módon folytatódhat.

- az eljárás megszüntetése
- jóvátétel ítéletbe foglalása

Ha a két lehetséges módot összehasonlítjuk, akkor az eljárás megszüntetése tűnik kivitelezhetőbbnek, mert ehhez nem szükséges semmilyen jogszabály módosítás sem.

8.2. Az egyezség tartalma, a jóvátétel fajtái

Az egyezség tartalmának korlátozása feleslegesség válik, ugyanis a felek bármiben megegyezhetnek. A közvetítő feladata, hogy az önkéntességet, ésszerűséget és törvényességet vizsgálja. A mediáció alkalmazása elsősorban a vagyon elleni bűncselekményeknél tűnik a legegyszerűbbnek, ugyanis ott a kárfelmérés általában nem ütközik nehézségbe. Ugyanakkor figyelembe kell venni olyan tényezőket is, melyek nem a tényleges anyagi kárt, hanem a pszichikai megterhelést jelentik. Például egy lopás esetén számolni kell a sértett lelki állapotával is, azokkal az aggodalmakkal, melyek kialakulnak a bűncselekmény elkövetése közben vagy után. Ezek forintosítása már nehezebb feladat.

Nehézségekbe ütközik a személyiséghez fűződő jogok ellen elkövetett sérelmek megítélése, ugyanis ezeknél a bűncselekményeknél nehezebben állapítható meg az okozott kár milyensége és nagysága, másrészt az áldozat olyan súlyos lelki és érzelmi sérüléseket szenvedhet, aminek következtében elutasítja az elkövetővel való személyes találkozást. A gyakorlatban három jóvátételi forma képzelhető el:

- pénzben történő kártérítés
- sértett javára végzett munka, ápolási-gondozási feladatok ellátása
- köz javára végzett munka

Az első pont tűnik a leggyorsabb megoldásnak, ugyanakkor elkerülhetetlen akadályokba ütközik a pénzben történő kártérítés. Példának okáért a legtöbb elkövető nincs abban az anyagi helyzetben, hogy a kért összeget kifizesse a sértettnek. Kérdéssé válik az egyenlő kezelés elvének érvényessége, hiszen a gazdagabb szülők gyermekei minden probléma nélkül kifizetik a büntetést, addig a szegényebb réteg börtönbe kerül. Erre a problémára megoldás lehet a részletfizetésben történő megállapodás.

A sértett javára végzett munka és az ápolási-gondozási feladatok ellátása a sértett javára szintén nem tűnik megfelelőnek a legtöbb esetben. A bántalmazással, illetve más megalázó vagy a biztonságérzetet jelentősen megrendítő módon elkövetett bűncselekmények sértettei ugyanis vélhetően nem szívesen engednék be magánéletükbe azt a személyt, aki korábban már kihasználta kiszolgáltatott helyzetüket.

Végül a harmadik, a köz javára végzett munka alatt értendő minden olyan önkéntes tevékenység, mely a társadalmat szolgálja, például azzal, hogy az elkövető parkok gondozását, betegszállítást átvállalja az államtól. A közérdekű munka lehet folyamatos, vagy a hét bizonyos napjain kijelölt tevékenység, hogy az elkövető a korábbi foglalkozását, tanulmányait is folytathassa. Tehát a pénzjótétel a közösség részére végzett szimbolikus jóvátétellel ötvöződik.¹⁰⁸

¹⁰⁸ BARABÁS Andrea Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 155-186.

9. Összefoglalás

A mediáció alkalmazása összességében pozitívan hat a büntető – igazságszolgáltatásra, hiszen azzal, hogy eltereli az ügyet a hagyományos bírói útról, csökkenti az igazságszolgáltatás leterheltségét.

Már több helyen is szó esett a garanciális elvek érvényesítéséről, mely megkérdőjelezi az egyenlő kezelés elvének érvényesülését. Christie Nancy Attorney¹⁰⁹ megfogalmazása szerint:

„A bűnözők igen gyakran szegény emberek, és nincs mit adniuk. A börtönök többnyire szegény emberekkel vannak tele, akik azzal fizetnek, ami a társadalom tagjai között egyenlően oszlik meg: az idejükkel. Azért veszik el az idejüket, hogy fájdalmat okozzanak nekik. De csak elhatározás kérdése, hogy az időt jóvátételre fordítsák. Nem lehetetlen, csak meg kell szervezni.”¹¹⁰

Az egyenlő kezelés elve ettől függetlenül nem zárja ki a mediáció sikertelenségét, vagyis azt, hogy az ügy ismét a hagyományos büntetőeljárás útjára kerüljön.

A tettes oldalán fennáll az ártatlanság védelme, melyet a tisztázott tényállás hivatott szolgálni. Azt kell mérlegelni, hogy a beismerés és az önkéntesség elfogadhatóvá teszi – e az ártatlanság védelme érvényesülésének hiányát.

Ugyanakkor a tettes – áldozat egyezséggel fennálló egyik legnagyobb ellenérv a társadalom normakövetési készségének gyengülése. Különböző vizsgálatok megmutatták, hogy a társadalom egyes csoportjainál visszatartó hatása a felderítési valószínűségnek van.

Emellett az egyezés azzal, hogy a sértettet is bevonja az ügyek intézésébe és segít a konfliktust megoldani, hozzájárul ahhoz, hogy a közösség nyugalma helyreálljon és a társadalom közérzetét is javítja.

¹⁰⁹<http://www.judysbook.com/Christie-Nancy-AttorneyMediator-Legal-and-Financial-nevadacity-r30607575.htm> (2014.09.28.)

¹¹⁰ BARABÁS Andrea Tünde: Börtön helyett egyezés? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.) 191.

Irodalomjegyzék:

- 1) A Belgiumi Szövetségi Kutatási Politika „Egy egységes resztoratív szemléletű és áldozatközpontú büntető igazságszolgáltatási politika építőkövei” c. kutatási programja (Peters és szerzőtársai, 1999.)
- 2) BARABÁS Andrea Tünde: A mediáció esélyei Magyarországon egy empirikus vizsgálat tükrében (Országos Kriminológiai Intézet 1996.)
- 3) BARABÁS Andrea Tünde: Börtön helyett egyezség? Mediáció és más alternatív szankciók Európában (KJK – KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft. 2004.)
- 4) Barabás Tünde – Fellegi Borbála – Windt Szandra: Felelősségvállalás, kapcsolat és helyreállítás (OKRI 2011.)
- 5) Code de la Procédure Civile 1251-2. (1).
- 6) DR. JULESZ Máté: „Mediáció Nyugat-Európában” *Magyar Jog* 2013. június 60. évfolyam
- 7) Egységes Rendőrségi és Ügyészségi Statisztika 1998-2002.
- 8) FELLEGI Borbála: Út a megbékéléshez A helyreállító igazságszolgáltatás intézményesülése Magyarországon (Napvilág Kiadó 2009.)
- 9) LOVAS Zsuzsa – HERCZOG Mária: MEDIÁCIÓ, avagy a fájdalommentes konfliktuskezelés (Múzsák Kiadó 1999.)
- 10) MIERS et al. 2001, SHERMAN – STRANG, 2007
- 11) SCHWEIGHARDT Zsanett: A helyreállító igazságszolgáltatás elemei a magyar igazságszolgáltatás rendszerében
- 12) 2012. évi C. törvény
- 13) http://www.bmjv.de/DE/Home/home_node.html
- 14) <http://dejure.org/gesetze/StGB/46a.html>
- 15) https://e-justice.europa.eu/content_mediation_in_member_states-64-lu-maximizeMS-hu.do?member=1
- 16) <http://www.gesetze-im-internet.de/zpo/>
- 17) <http://www.judysbook.com/Christie-Nancy-AttorneyMediator-Legal-and-Financial-nevadacity-r30607575.htm>
- 18) [http://www.jusline.at/Zivilrechts-Mediations-Gesetz_\(ZivMediatG\).html](http://www.jusline.at/Zivilrechts-Mediations-Gesetz_(ZivMediatG).html)

- 19) <http://www.kuleuven.be/kuleuven/>
- 20) <http://www.prisonstudies.org/>
- 21) [https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetz
esnummer=10002137](https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10002137)
- 22) http://www.sorozatgyilkosok.hu/Dutroux/Dutroux_eletrajz.html
- 23) http://tamop248.hu/2/download/szakirodalom_adatbazis.pdf
- 24) http://www.tettprogram.hu/uploads/MEREPS_Barabas_Fellegi_Windt.pdf
- 25) http://www.ulg.ac.be/cms/c_5000/fr/accueil